

Sexuální výchova v postmoderní společnosti

Bc. Martina Prudíková

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martina Prudíková**
Osobní číslo: **H138256**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sexuální výchova v postmoderní společnosti**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na oblast vývoje sexuální výchovy;
- na zhodnocení právního hlediska;
- na náhled etiky a morálky společnosti k lidské sexualitě;
- na možnosti sociální pedagogiky při realizaci sexuální výchovy.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum, zaměřený na zjištění vztahu sociální skupiny dospívajících, případně jejich rodičů k sexuální výchově.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DEWEY, J., My Pedagogic Creed. The School Journal, 1897, vol. 54, pp. 77-80.

FOUCAULT, M., Dějiny sexuality 1., Vůle k vědění. V Praze: Herrmann & synové, 1999.

FREUD, S., Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci. 2. vyd. v Orbisu. Praha: Orbis, 1991.

KUKLÍK, J., Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009. PESTALOZZI,

J. H., Linhart a Gertruda: kniha pro lid. Čejkovice: Zd. Sadovský, 1899.

ROUSSEAU, J.-J., Emil, čili, O výchování. 3. vyd., zrevidované. Olomouc: Promberger, 1926.

ŠILEROVÁ, L., Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě. Vyd. 1. Praha: Grada, 2003.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Institut mezioborových studií

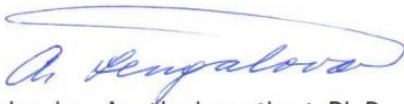
Datum zadání diplomové práce:

4. listopadu 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2015

V Brně dne 4. listopadu 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 26.11.2014

MARITNA PRUDIKOVÁ
.....
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Diplomová práce je věnována problematice sexuální výchovy. Pro komplexní náhled je v úvodní části představen vývoj přístupů v historickém kontextu a samostatně jsou pak vyzdvíženy související právní aspekty. Teoretickou i praktickou částí se prolíná komparace přístupů před rokem 1989 a v současnosti. Společnost se postupně vyvíjí a mění. Charakteristickým znakem současnosti je i vzájemné propojování kultur, zajímavý je tedy i pohled na problematiku v této souvislosti. Cílem práce je zjištění, zda a jak se změnil mezigenerační přístup k sexuální výchově, z hlediska výchovy rodinné i institucionální. Současně se pokusím nastínit potenciál sociální pedagogiky při realizaci sexuální výchovy dospívající mládeže. Praktická část je věnována zjištění ohledně informovanosti o lidské sexualitě pohledem žáků devátých tříd základní školy.

Klíčová slova: sexualita, sexuální výchova, sexuologie, společnost, multikulturalismus, postmoderní

ABSTRACT

The thesis focuses on sexual education. The initial part summarizes the development of attitudes during history, and related legal aspects are covered separately. Comparison of pre-1989 and present attitudes appears throughout both theoretical and practical part of the thesis. Society is gradually developing and changing. A characteristic feature of contemporary world is also intercultural connections and, therefore, it is most interesting to study this area from the thesis' point of view. The aim of the thesis is to find out if and how the opinion on sexual education has changed between generations in terms of family and institutional education. I will try to emphasize the potential of social pedagogy for realizing sexual education with teenagers. The practical part deals with students on year nine of elementary school and their knowledge and information on human sexuality.

Keywords: sexuality, sexual education, sexology, society, multiculturalism, postmodern

Srdečné poděkování, upřímně vycházející z mého nitra, patří především Doc. PhDr. Milo-
slavu Jůzlovi, Ph.D., který mě obohatil svými zkušenostmi a vnesl do mne klidné, pozitivní
myšlení, tolik potřebné ke zdárné realizaci této práce. Vážím si též osobních konzultací
praktického hlediska sexuální výchovy na základní škole se zkušeným pedagogem Mgr.
Davidem Jalovým, ředitelem Základní školy, Brno, Slovanské nám. 2, za což mu patří též
mé poděkování.

Motto:

„Lidský život se točí pouze kolem sexuality. Na tom se nic nezměnilo a nezmění.“

Sigmund Freud

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG
jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 HODNOTA LIDSKÉ SEXUALITY V HISTORICKÉM KONTEXTU.....	12
1.1 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ	12
1.2 SVĚTOVÉ DĚJINY SEXUALITY	13
1.3 Z HISTORIE SEXUOLOGIE ČESKOSLOVENSKA	18
2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA.....	20
2.1 POHLED Z HLEDISKA VÝVOJE MODERNÍ SPOLEČNOSTI.....	21
2.2 SEXUÁLNÍ OTÁZKY V ZÁJMU SPOLEČNOSTI.....	22
2.3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V SOUČASNOSTI	24
2.4 PŘEDMĚT ZÁJMU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	28
3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V KONTEXTU PRÁVA	30
3.1 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ PŘED ROKEM 1989.....	30
3.2 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ASPEKTY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	31
3.3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC ŠKOLSTVÍ V ČR.....	33
4 MULTIKULTURALISMUS V POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI.....	37
4.1 VLIV KULTURY A NÁBOŽENSTVÍ	38
4.2 VAZBA NA SEXUÁLNÍ VÝCHOVU	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
5 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA Z POHLEDU ŽÁKŮ DEVÁTÝCH TŘÍD.....	46
5.1 CÍLE VÝZKUMU.....	46
5.2 METODA VÝZKUMU	46
5.3 FORMULACE HYPOTÉZ	48
5.4 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	49
5.5 EMPIRICKÁ SONDA KVALITATIVNÍHO CHARAKTERU	61
5.6 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	63
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	67
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	71
SEZNAM OBRÁZKŮ	72
SEZNAM GRAFŮ	73
SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

Téma této práce je ovlivněno zkušeností současné generace lidí středního věku týkající se oblasti sexuální výchovy. Před rokem 1989 byla v tehdejší Československu oblast lidské sexuality tabuizována a je nutno konstatovat, že mnohé rodiny neposkytly svým dospívajícím dětem informace, kterými by získaly vhled do této problematiky. V rámci školního vzdělávání nebyl předmět sexuální výchova samostatně vymezen a začleněn do osnov. Okrajově se tématu dotýkala biologie člověka. Vzdělávání na základní škole bylo po léta koncipováno v podstatě pro osm ročníků, devátý ročník, pokud existoval, byl do značné míry záchytným pro žáky, kteří se nedostali na střední školu. Přejedem z 8. ročníku základní školy na střední stupeň vzdělávání minul dívky předmět „Péče o dítě“, který byl určen až pro 9. ročníky základní školy a zahrnoval okrajově i partnerské soužití, včetně plánovaného rodičovství.

Odpovědi na otázky vztahující se k pohlavnímu dospívání hledali dívky i chlapci z jiných než školních zdrojů, zejména u vrstevníků a v literatuře. Vzhledem k okolnosti, že v současnosti tato generace již řeší otázky týkající se dospívání s vlastními dětmi, je zajímavé vědět, zda a jak se v naší společnosti, která přijímá za své občany i lidi z jiných kulturních prostředí, změnil po roce 1989 přístup k sexuální výchově.

Sexuální výchova je pojem s pestrým obsahem a je ovlivněn mnohými konotacemi. Beze sporu zde hrají svou roli náboženství, právo, morálka a další faktory. Důležitým aspektem bývají i vzorce, které si z vlastní kultury přenášíme. V současné době, kdy více dochází ke vzájemnému propojování kultur, je velmi obtížné stanovit jen jediné východisko, ze kterého by sexuální výchova jako důležité téma vzdělávání čerpala. Zastánci sexuální výchovy argumentují především nutností ochrany zdraví a zamezení nežádoucích těhotenství. Odpůrci sexuální výchovy pak nejčastěji operují pojmy z oblasti morální a náboženské a zpochybňují právo státu zasahovat do tak intimní sféry, jakou je výchova v oblasti sexuality.

Společenské a kulturní proměny se promítají do způsobu života, ovlivňují citové zážitky a také sexuální chování. Společnost se postupně vyvíjí a mění, ovšem přístup k sexuální výchově jako by stagnoval. V dospělosti jsme všichni prakticky i teoreticky vzděláni v oblasti navazování vzájemných partnerských vztahů. Prošli jsme rodičovstvím, ať už plánovaným, nebo nahodilým. Zvládli jsme vychovávat děti i bez příruček. Pravidelně provozujeme sex bez tabuizování. Přesto nejsme často schopni předat informace v této tak intimní oblasti

další generaci, abychom jí tím ulehčili vstup do dospělosti. A tak se opakuje hledání a tápání v době dospívání.

Průběh lidského života od početí až po smrt je provázen biodromální edukací. Výchova a vzdělání zastávají v životě každého člověka významnou roli. Tento proces je zpočátku uskutečňován v rodině, s postupným vývojem jedince zasahují do vzdělávání a jednotlivých složek výchovy i další instituce. Za výchovu i vzdělání dítěte jsou v nejvyšší míře odpovědní rodiče. Proto by prvotní informace měly vzejít z rodiny. Ideálním propojením se však jeví realizace sexuální výchovy v součinnosti rodiny a školy.

Je takový koncept vůbec reálný? Současné ani předchozí generaci rodičů nebyla poskytnuta koncepční sexuální výchova, a ukazuje se, že v rámci rodiny rodiče často nejsou připraveni takovou výchovu realizovat. Ani v rámci školního vzdělávání není doposud vyučován samostatný předmět s tematikou sexuální výchovy. A tak společnost touto skutečností přесouvá odpovědnost za vědomosti z oblasti sexuality na rodinu, a rodina spoléhá na výuku ve škole.

Sexuální výchova by měla poskytnout ucelený přehled o problematice citlivou formou. Samotní žáci, kteří jsou objektem studia, by s problematikou měli být seznamováni postupně, s přihlédnutím na jejich zralost a připravenost. Pohled rodičů a školy je víceméně znám. Zajímavým se může jevit i pohled očima žáků.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Jedním ze znaků současné společnosti je vzájemné propojování kultur v celosvětovém měřítku, ovšem přístupy k sexuální výchově jsou rozdílné. Problematika multikulturalismu ve spojení s přístupem k sexuální výchově se prolíná teoretickou i praktickou částí této práce.

Teoretická část je věnována objasnění základních pojmů. Věnuje pozornost oblastem spojených s lidskou sexualitou a sexuální výchovou. Nástin historie vnímání a prožívání sexuality umožňuje širší vhled do problematiky. Dílčí část teorie je věnována právním aspektům sexuální výchovy.

Získané teoretické poznatky se váží k nastudované odborné literatuře a případně k relevantním zdrojům internetových odkazů.

Praktická část je v úvodu věnována metodě a cílům výzkumu. Nejvhodnější metodologií pro sběr dat se ukázal být kvantitativní výzkum. Realizace výzkumu pobíhala formou do-

tazníkového šetření a je doplněna o empirickou sondu kvalitativního charakteru. Otázky předmětného dotazníku byly předem konzultovány s vedoucím práce a s řediteli tří základních škol v Brně, městské části Brno – Královo Pole.

Cílem diplomové práce je zjištění, zda a jak se změnil mezigenerační přístup k sexuální výchově, a to z hlediska výchovy rodinné i institucionální. Současně se pokusím nastínit potenciál sociální pedagogiky při realizaci sexuální výchovy dospívající mládeže.

Cílem výzkumu bylo verifikovat nebo falzifikovat výzkumné otázky formulované do hypotéz:

První výzkumná otázka řeší, zda soudobá dospívající mládež má zájem získávat odpovědi na otázky dotýkající se lidské sexuality více od rodičů a méně pak od pedagogů v rámci vyučovacího procesu.

V druhé otázce zjišťujeme, zda informace získávané formou školní výuky jsou pro žáky přínosnější než informace načerpané mimo školu, v rodině, případně od kamarádů.

Následující výzkumná otázka se dotýká vzájemné vazby mezi multikulturalismem a sexuální výchovou. Hledáme odpověď na otázku, jestli sexuální výchova v soudobém školství aktuálně reaguje na multikulturalismus v postmoderní společnosti.

Empirická část práce je doplněna o osobní poznatky autorky, které získala nedávnou návštěvou africké země Zanzibar. Pomocí komparace se seznámíme s africkou kulturou, se zaměřením na oblast sexuální výchovy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTA LIDSKÉ SEXUALITY V HISTORICKÉM KONTEXTU

Tato část teorie je věnována základním pojmům vztahujícím se k tématu lidské sexuality z pohledu různých autorů. Sexualita a sexuální chování se prolínají životy jedinců od dob samotné existence lidstva. Na rozdíl od jiných živočišných druhů je lidské sexuální chování specifické. Vyvrcholení pohlavního aktu je provázáno pocity slasti a rozkoše. Nelze jej však charakterizovat obecně. Jedná se o jedinečné individuality determinované biologickými faktory člověka, na kterého má bezpochyby vliv i vnější prostředí. Každý jedinec lidského druhu je zrozen v konkrétní etapě historického vývoje majícího charakteristické postoje ke kulturním zvyklostem, k náboženství, k lidským právům, k morálce a dalším souvisejícím aspektům.

1.1 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ

Sex:

Velký lékařský slovník spojuje pojem sex s pohlavím a pohlavním životem, uvádí též latinský výraz „sexus“ – pohlaví. Shodně i sexuologický slovník spojuje tento termín s pohlavím, tj. příslušností jedince k ženám nebo mužům.¹ Velký psychologický slovník Hartla a Hartlové uvádí dva výklady. Za prvé se jedná o označení pohlaví, zejména biologického, a za druhé je to synonymum pro erotiku, sexualitu nebo pohlavní styk.²

Sexualita:

Sexualita je v tomtéž psychologickém slovníku vysvětlena jako souhrn biologických a psychologických jevů a projevů se vztahem k pohlavnímu životu. Sexuologický slovník označuje sexualitu jako soubor vlastností a jevů vyplývajících z pohlaví. Sexualita bývá mnohdy spojována se sexuálním pudem, v hierarchii potřeb vedle biologické potřeby jídla a pití. Aktivuje se nedostatkem a vyznačuje se potřebou uspokojení. Samotný pojem sexualita se vyznačuje pohlavní aktivitou mužů a žen. Jedná se tedy o párovou aktivitu, jejímž základním posláním je lidská reprodukce. Na sexualitu lze taktéž nahlížet z mikrosociologického nebo z makrosociologického pohledu. Mikrosociologická analýza je zaměřena na každodenní mezilidské interakce, zabývá se otázkou, proč se lidé chovají určitým způsobem a jak své chování vnímají, kdy vzniká sociální porozumění.

¹ CAPPONI, V. *Sexuologický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994,

² HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2010

V této rovině může sociologa zajímat, proč se muž a žena políbili, jak to bylo vnímáno okolím, zda je polibek sociálním aktem, nebo jde pouze o pozdrav. Makrosociologická analýza je zaměřena na větší sociální celky, jako je národ nebo stát. Samotný akt polibku nebude předmětem její analýzy. Při studiu sociálních struktur je nutné zabývat se i společenskými normami, brát v úvahu zákony regulující každodenní interakce – například kdo může koho políbit a za jakých okolností.³

Sexuologie:

Lékařskými, psychologickými, biologickými, pedagogickými a všemi souvisejícími aspekty pohlavního života se zabývá vědní obor sexuologie. Velký psychologický slovník vysvětluje pojem sexuologie jako lékařský obor zabývající se lidskou sexualitou v normě i patologii, antikoncepcí, asistovanou reprodukcí, poruchami partnerských vztahů apod. a využívá k tomu postupy vědních oborů, jako je sociologie nebo psychologie. Velmi podobně osvětluje význam slova sexuologie i Sexuologický slovník, který uvádí, že se jedná o obor studující sexualitu, není jednotnou disciplínou a lze k ní přistupovat z pohledu různých vědních oborů, jako je právo, etnologie, antropologie či medicína.

Sexuální výchova:

Sexuologický slovník k sexuální výchově uvádí, že spíše než o výchově bychom měli hovořit o osvětě poskytující informace o sexualitě a souvisejících tématech, jako je anatomie a fyziologie pohlavních orgánů, sexuální morálka, partnerský vztah, antikoncepce, pohlavně přenosné choroby apod. V témže slovníku je dále uvedeno, že člověk jako jediný živočich neumožňuje svým mláďatům vidět sexuální aktivity dospělých, a tím je znemožněno základní učení nápodobou. Náhradní forma je pak slovní předávání souvisejících informací. Názory odborníků k tomuto tématu se různí, avšak tabuizaci sexu se mládež stává sexuálně nezralou, ale předčasně dychtivou zakázaných sexuálních zážitků.

Podle Augustyna je sexuální výchova určitou formou pomoci, kterou při utváření vlastní sexuality mladého člověka poskytují rodiče a vychovatelé.

1.2 SVĚTOVÉ DĚJINY SEXUALITY

Význam slova sexualita a s ním spojené aspekty jsou z historického hlediska vnímány rozdílně. Jedná se o velmi rozsáhlou tematiku, kterou není možné omezit do limitovaného prostoru této diplomové práce, a tak se pokusím subjektivně uvést významné

³ FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovaný: 2004, str. 95

okolnosti spojené s konkrétní vývojovou etapou lidstva.

Od pravěku k soudobé společnosti.

Pravěk:

O sexuálním životě lidstva této vývojové etapy není téměř nic známo. Podle nálezů částí kostí lidí nelze ani bezpečně určit, zda se jedná v daném případě o muže, či ženu. První informace o sexuálním životě lidí nám však nedávají nálezy kostí, ale umělecké výtvořky, kterými lidé znázorňovali sebe a především ženy. Nálezy dochovaných jeskynních maleb znázorňují ženu a muže v intimním spojení. Drobné figurky ze směsi hlíny, popela, kostí a živočišného tuku nebo také vyřezané z mamutiho klu zobrazovaly obézní ženy, které byly archeology označeny jako „venuše“. Vystává otázka, zda dochované figurky představují ideál ženské krásy. Podle vědců je soškám připisován pouze význam rituální. „Sošky představují plodnost, hojnost a životodárnou sílu, symbolizující přežití v krušných časech poslední doby ledové.“⁴ Při společném soužití v tlupách byl výběr sexuálního partnera nahodilý, pohlavní styk plnil především úlohu reprodukční.

Starověk:

Příchodem starověku nastal rozmach a oslavování sexu, v popředí je kult nahého lidského těla, což dokazují mnohá umělecká díla. Homosexualita, nevěra či kopulace se zvířaty nepatřily k tabuizovaným tématům tehdejší společnosti.

Starověké národy přisuzovaly sexu velký význam, o čemž svědčí jejich mytologie. „Mýtus bohů a hrdinů se točil kolem žen, pro lásku a nevěru se vedly války, na Olympu i na zemi zřejmě nebylo silnější moci než sexuální pud.“⁵ Chování bohů kopírovalo chování lidí.

„Římané vynášeli slovo ‚sexus‘. Nad jeho původem si filologové dlouho lámou hlavu. Někteří se domnívají, že pochází z řeckého slova ‚hexis‘. Hexis znamená fyzický a morální stav člověka, zejména jeho temperament, nikoli však specificky to, čemu říkali ‚sexus‘ už Římané: přirozené rozdíly mezi mužem a ženou. Většina jazykovědců, kteří se touto otázkou zabývali, přiklání se k názoru, že tuto odlišnost zdůrazňuje už původ slova ‚sexus‘. Odvozují je od latinského slova ‚secare‘ – řezat, dělit – zejména proto, že římská básníci používali i tvaru ‚secus‘.“⁶

⁴ BAUER J. *Sex v dějinách*. Třebíč: 2003, str. 10,

⁵ MORUS (R. Lewinsohn), *Světové dějiny sexuality (I)*. 1. vyd. Praha: 1956, str. 22,

⁶ Tamtéž, str. 35

Lze usuzovat, že brzké zahájení sexuálního života – u žen ve dvanácti a u mužů ve čtrnácti letech – souviselo s populačními důvody. Manželství bylo zpravidla uzavíráno koupí ženy.

Středověk:

Zákony světa dávali Římané, avšak příchodem kazatelů z Orientu byly hlášány nové mravní zákony, které platily pro celý svět. Manželství mělo být platné do konce života, rozvod byl hříchem, případný nový sňatek byl považován za cizoložství. Vzniká zcela odlišný pohled na pohlavní styk a sexualitu, tyto oblasti jsou tabuizovány. Velká moc církve ovlivňuje všechny oblasti související s lidskou sexualitou.

Novověk:

Příchodem renesance dochází k reformě mravů, společnost se mění, lidské tělo je odhalováno, utváří se nový pohled na člověka samotného. Nahota se stává ústředním tématem soudobých umělců. Sexualita není potlačována. Renesance je obdobím mužů, mužnost se projevuje sexuální schopností (potencí). Závažnou událostí sexuálního života v období renesance byl náhlý výskyt pohlavní nemoci, syfilitidy. Spor o původ nemoci zůstal v dějinách sexuality nerozřešen.⁷

Novověk je také věkem objevů nových poznatků sexuální vědy. Objevením mužských spermií jsou položeny základy mikrobiologie.

Etapou novověku je i období osvícenství, kde jsou prosazovány sociální a také sexuální reformy. Jednotná morálka pro všechny však prosazena nebyla. Morálka byla třídní morálkou. „V 18. století existovala tak jako v jiných epochách spousta zákonů a dekretů proti neřestem a výstřelkům, proti rozvracení rodinného života a proti sexuálním výstřednostem, proti znásilňování a svádění mladistvých, proti perversitám – jenomže horní vrstva se těmito nařízeními nemusela řídit.“⁸

Ve druhé polovině 19. století dochází k velkému rozvoji vědy a techniky, současně je však obdobím mravního pokrytectví, které sexualitu vyloučilo z veřejného života. Lidská sexualita byla potlačována na všech frontách.

Přes uvedené okolnosti je toto období spojováno s komercializací sexu a rozvojem sexuálního průmyslu.

⁷ MORUS (R. Lewinsohn), *Světové dějiny sexuality (II)*. 1. vyd. Praha: 1956,

⁸ Tamtéž, str. 52

Společnost na přelomu 19. a 20. století:**Sigmund Freud a Alfred Kinsey:**

Významným mezníkem v oblasti lidské sexuality je přelom 19. a 20. století. Velký posun zaznamenala sexualizace společnosti v podobě hlubinné psychologie. Za otce tzv. sexuální revoluce bývá označován Sigmund Freud, rakouský lékař a psycholog, rodák z moravského Příbora. V psychoanalytických teoriích popsal důležitou roli libida, které bývá někdy označováno jako pohlavní pud. Jako první zaznamenal, že sexuální pud nevzniká až v dospívání, ale provází člověka již od dětství. Vytvořil hypotézu o složení osobnosti z pudového Id, vědomého Ega a Superega a o sexuální determinaci velké části lidského chování, prožívání a duševního vývoje. Přínos Freuda je i v tom, že v době, kdy témata týkající se erotiky byla považována za neslušná a kdy lidé považovali za hříšný i sex v manželství, otevřeně sděloval, že sexuální touha je v životě lidí hlavní hybnou silou. Touto skutečností položil základ sexuální osvětě a výchově na školách. Psychoanalýza Freuda připisuje také velký význam vzpomínkám, které určují další psychický vývoj jedince. Této problematice se dotýká ve své monografii *Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci*, v níž se pokouší o skutečné porozumění duševního života svého hrdiny. Pokud chce autor proniknout k samotnému jádru, nesmí se vyhýbat výkladu sexuální činnosti či pohlavní zvláštnosti zkoumaného.⁹

Poselství Freuda zní: „Vědomí člověka je jen viditelným vrcholem ledovce. Pod ním je skryté nevědomí, které prý ve skutečnosti člověka řídí.“¹⁰ Toto nevědomí spojoval s potlačovanými sexuálními žádostmi jako velikost penisu u mužů či kastrace. Na opačné pohlaví rodiče jsou pak zaměřeny sexuální touhy dítěte. Rodič stejného pohlaví je považován za rivala. Náboženství, morálka a rodičovská autorita jsou pak zakotveny v „Superegu“, a co se týče sexuálních přání, vykonávají nad jedincem represivní moc.

Velký skok v sexualizaci západního světa způsobil Alfred Kinsey vydáním knih *Sexuální chování ženy* a *Sexuální chování muže*. „Zákony, které dosud chránily rodinu, ženy a děti, označoval za reliktů pokrytecké morálky, kterou nikdo nedodržel a která stála v cestě blahu ,sexuálně osvobozené a upřímné éry‘. Výsledkem je sexuální anarchie.“¹¹

⁹ FREUD, S., *Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci*. 2. vyd. v Orbisu. Praha: Orbis, 1991,

¹⁰ KUBY, G., *Globální sexuální revoluce: ztráta svobody ve jménu svobody*. Vyd. 1. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2014, str. 50,

¹¹ Tamtéž, str. 56

Kinsey byl homosexuálním sadomasochistou, byl závislý na lécích a praktikoval sebestmražení, přesto je dodnes citován a současně je považován za „otce sexuologie“.

Období studentské rebelie:

Za druhou sexuální revoluci bývá považována revoluce z šedesátých let 20. století. Co lidé velkých kultur budovali po staletí, ve smyslu ovládnání svých pudů, za účelem posílení hodnoty vztahu a rodiny, to němečtí revolucionáři považovali za zbytečné. Hlásali praktikování „svobodné sexuality“ osvobozené od „nuceného manželství“, tabu incestu a zákazu pedofilie.

„Subkultura hippies se prostřednictvím mocného média popové hudby stala *mainstreamem* (hlavním proudem) kultury mladých. Hašiš a psychedelické drogy se staly společensky únosnými.“¹² Hnutí hippies (květinové děti) vzniklo v Americe a šířilo se i do Evropy. Stoupenci byli inspirováni východní mystikou a jejich základním posláním bylo nikomu neublížit. Neztotožňovali se s kapitalistickou konzumní společností, vyznávali především volnou lásku, rovnost pohlaví a ras, otevřenost celému světu a všem kulturám. V rámci sexuální morálky byla uznávána promiskuita. Forma sexuálního vlastnictví či žárlivost byla těžko akceptovatelná, každý jedinec měl patřit všem. Důležité je také zmínit, že tuto celospolečenskou revoluci ovlivnila i antikoncepce, která umožnila ženám sexuální prožitky bez strachu před nežádoucím otěhotněním.

Kapitalistická versus socialistická společnost:

Rozdílnost společenských postojů k sexualitě můžeme zaznamenat právě v postmoderním období, které spadá do druhé poloviny 20. století. Zatímco kapitalistická společnost západních zemí je sexuálním postojům otevřena, východní socialistické země se tvářily, jako by ani lidský sex neexistoval a všechna související témata byla tabuizována.

Oblast společenských mravů souvisejících se sexualitou v tehdejší socialistické Československu byla po roce 1948 formována vládnoucí třídou. Komunistická ideologie zavrhla náboženství, avšak přetrvával předpoklad, že sex je hřích. K otázkám sexuality nebylo nijak koncepčně přistupováno. Toto období je charakteristické potlačováním vědomostí týkajících se lidské sexuality.

Listopadovým převratem roku 1989 se v Československu mění společenské klima, sexualita je postupně odtabuizována. Toto období je označováno za třetí sexuální revoluci.

¹² Tamtéž, str. 66

Soudobá společnost (21. století):

Současná společnost se s různými formami sexuálních otázek dostává do styku denně. Prostřednictvím internetu je možné získávat informace týkající se sexu, a to v neomezených formách. Společenská, sexuální morálka není díky demokratické formě vlády omezována, můžeme však zaznamenat proměnu hodnot. „Především etické normy, které zachycují základní prvky všelidské morálky, a právní normy, které vznikají na základě oficiálního schválení orgány státní moci, spoluutvářejí hodnotový systém společnosti a pronikají i do hodnotové soustavy každého jedince.“¹³

„Soudobá komercializace kultury s úděsnou tvrdostí vychovává ze současného člověka nezakotvenou, nesamostatnou a v podstatě nesvobodnou a nehumánní bytost.“¹⁴

V průběhu několika desítek let se přístup k sexualitě diametrálně změnil. Sex je uznáván jako zdroj zábavy a rozkoše, pokud je k němu přistupováno zodpovědně. Změny v oblasti sexuality se projevují i demograficky, ubývá otěhotnění chtěných i nechtěných.

Sexualita je sociálně formována, společnost spoluurčuje, co je sexuální, a co ne. Rozdílnost kultur znamená odlišnost přístupů.¹⁵

1.3 Z HISTORIE SEXUOLOGIE ČESKOSLOVENSKA

Počátek myšlenky založit instituci pro sexuální patologii a terapii pochází z období po první světové válce. V roce 1921, pod vedením profesora Pečírky, taková instituce vznikla. Zásahu o vybudování dnešního Sexuologického ústavu v Praze má však prof. MUDr. Josef Hynie, DrSc., významná osobnost a průkopník sexuologie v českém prostředí. Jeho zásluha tkví mimo jiné i v tom, že se sexuologie stala samostatným lékařským oborem. Kromě vědecké činnosti věnoval velkou pozornost sexuální výchově a přispěl i k její realizaci.

V roce 1932 byl účasten kongresu Světové ligy pro sexuální reformu. Hlavními organizátory kongresu, který se konal v Brně, na půdě Masarykovy univerzity, byli profesor A. Trýb a doktor J. Weisskopf. Cílem kongresu bylo představit sexuální reformu. Projednávaná měla být témata jako například sexuální rovnost žen, eliminace zásahu církve a státu do

¹³ SPOUSTA, V., *Krise současné společnosti a proměny hodnot na přelomu tisíciletí*. PEDAGOGIKA roč. LVIII, 2008, str. 241-252. Dostupné online na <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/>. 5. 3. 2015 – str. 243,

¹⁴ Tamtéž, str. 249,

¹⁵ FAFEJTA, M., *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: 2004

manželství, antikoncepce ve smyslu plánovaného rodičovství, spravedlivé posuzování homosexuálních vztahů nebo také téma sexuální výchovy a poučení o sexuálním životě.

Prof. Hynie zorganizoval v roce 1968 mezinárodní sexuologický kongres „*Symposium Sexuologicum Pragense*“, červen 1968. K ústředním tématům patřil sex a společnost, sexuální deviace, sexuální poruchy žen a mužů, antikoncepce nebo také somatosexuální problémy.

Další významnou osobností české sexuologie a nástupcem prof. Hynieho byl prof. Jan Ra-
boch. Svou vědeckou reputaci získal zejména svými pracemi o hypogonadismu (poruchách plodnosti mužů), dále pak výzkumy psychosexuálního vývoje mužů a žen, a zásluhou v oblasti behaviorální endokrinologie.

V druhé polovině minulého století vznikaly v tehdejší Československu sexuologické ambulance a oddělení sexuologie při psychiatrických léčebnách. Po roce 1989 se sexuologie v našem prostředí specializuje na sexuální dysfunkce, poruchy plodnosti, poruchy tělesně-pohlavního vývoje nebo také reprodukční medicínu.¹⁶

¹⁶ Tento článek byl uveřejněn v časopise "Sexualwissenschaft und Sexualpolitik" Berlin 1992, s. 91-117. Plné znění článku je online na http://www2.hu-berlin.de/sexology/CZ/hynie_cz.htm, přeložila: Dagmara Fodorová, dostupné k 4. 3. 2015

2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

Výchova a vzdělávání je cílevědomé působení na jedince v souladu s normami dané společnosti. S historickým vývojem přichází různé koncepce dle aktuálnosti společenských zájmů a potřeb. Lidské sexuální chování je podřízeno mravním a právním normám dané kultury. Podoba sexuální výchovy bývá odvozena od různorodých kulturních, etických a obzvláště náboženských východisek.

„Sexuální výchova v rodině a ve škole je dnes zbytečně často spojována především s informací o lidské sexualitě. Skutečnou podstatou sexuální výchovy dětí je však být svědkem vzájemné lásky rodičů, která má také svůj sexuální rozměr.“¹⁷

Smyslem výchovy jako takové se zabývá filosofie výchovy. Podle Joukla zkoumá vazbu mezi rodinou, dítětem, školou a společností vcelku, i to, jak se ve společnosti utvářejí a respektují principy, hodnoty a normy společenského života každého jedince. Současně se zajímá o rozličné cíle a výchovné aspekty spadající do školní edukace a tvořící celistvý výchovně-vzdělávací systém.

Sexualita je v kontextu výchovy vykládána a modifikována rozličným přístupem, vždy však nějakým způsobem tabuizována či odtabuizována, normována, hodnocena i potlačována. Děti a dospívající mládež by v sexuální výchově měli nalézt zejména podporu. Otázkou možná zůstává, zda je nutné vyčleňovat sexuální výchovu jako samostatný vyučovací předmět, či postačí rozšířit osnovy stávajících výchov, například rodinné nebo občanské. Jiná z alternativ nabízí možnost volitelného, výběrového předmětu pro žáky vyšších ročníků základní školy. Předmět by mohl být odlišně modifikován např. jako „tabu sexuálního chování“ nebo „aspekty sexuálního chování“ s případným náboženským zaměřením či religionistickou interpretací tématu.¹⁸ Tato alternativa dobrovolnosti by mohla uspokojit i odpůrce sexuální výchovy.

V naučné literatuře je možné setkat se s mnoha definicemi sexuální výchovy, avšak různí autoři se ve své podstatě obsahově shodují. Odchytky mohou nastat v důsledku autorova odborného zaměření. Osobně se přikláním k názoru, že sexuální výchova by měla být formou pomoci při utváření osobnosti a hledání sebe samého v období dospívání.

¹⁷ AUGUSTYN, J., *Sexuální výchova v rodině a ve škole: [cíle, zásady, metody]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, str. 11,

¹⁸ SVATOŠ, T., *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa: sborník příspěvků ze 6. celostátní konference K aktuálním otázkám rodinné výchovy : Hradec Králové 9. 4. 2003*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004

2.1 POHLED Z HLEDISKA VÝVOJE MODERNÍ SPOLEČNOSTI

Datování moderní doby se různí. Fafejta uvádí, že za moderního myslitele je považován již renesanční teoretik politiky Machiavelli (16. století) nebo o století později žijící Bacon (17. století), oproti tomu v umění je slovo moderní použito v kontextu se směry konce 19. století a počátku 20. století. Obojí výklad může být správný, důležitá je komponenta vazby.

Ke konci 18. století se rodí širší moderní společnost přijímající za své ekonomický a mravní pokrok, dětská výchova se stává veřejnou záležitostí. Byla prosazována idea, že politika a stát nemá sloužit pouze panovníku reprezentujícímu Boží řád, ale má sloužit společnosti a jednotlivým obyčejným lidem.¹⁹

Z historického hlediska lze zaznamenat ve výchově vliv náboženství, které řeší morální otázky související s lidskou sexualitou. V 18. století přestává být sexualita privátní záležitostí výhradně regulovanou církví, stává se předmětem celospolečenského zájmu. Náboženství podrobil kritice Jean Jacques Rousseau, francouzský filozof a jeden z velkých pedagogů 18. století. Ve svém stěžejním díle *Emil, čili O vychování* prezentuje nadčasové myšlenky nové koncepce výchovy jednotlivce založené na svobodě, respektu a úctě. Podle Rousseaua by se děti měly učit zkušeností, měla by být u nich podněcována přirozená zvědavost. V mravní výchově před zákazy preferuje prevenci.²⁰ Rousseauovský odkaz v pedagogice dále rozvíjí švýcarský pedagog Johann Heinrich Pestalozzi, který kladl důraz na primární vzdělávání prostřednictvím přirozené výchovy dětí v rodinných podmínkách. Hlavním cílem výchovy je mravní rozvoj a stálé sebezdokonalování.²¹

Pohled na sexualitu ve vznikající moderní společnosti je zachycen ve Foucaultově vrcholném díle *Dějiny sexuality*, které se skládá ze tří částí. V první části díla *Vůle k vědění* analyzoval sexualitu z pohledu morálky 19. století. Na přední místa byly kladeny materiální hodnoty. Ctěna byla střídmost, šetrnost a důstojnost. Sexualita byla vnímána jako prostředek k rozmnožování. Církev chápala sexualitu pro „pouhé“ dosažení rozkoše za hříšnou. Buržoazie jakožto hlavní sociální vrstva 19. století k tomu dodává, že se jedná o pouhé plýtvání lidskou energií, která by mohla být například investována do pracovního výkonu.²²

¹⁹ FAFEJTA, M., *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: 2004,

²⁰ ROUSSEAU, J.-J., *Emil, čili, O vychování*. 3. vyd., zrevidované. Olomouc: Promberger, 1926,

²¹ PESTALOZZI, J. H., *Linhart a Gertruda: kniha pro lid*. Čejkovice: Zd. Sadovský, 1899,

²² FOUCAULT, M., *Dějiny sexuality 1., Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 1999

Konec 19. a začátek 20. století s sebou také přinesl kritiku školy a vyučování. Vznikl rozpor mezi požadavky společnosti a výsledky práce školy. Začaly se hledat nové formy a metody vyučování. V této době vzniklo tzv. hnutí nové výchovy, k jehož představitelům patřil i John Dewey. Výchova podle tohoto amerického reformátora vzdělávání začíná neuvědoměle téměř při narození, pozvolna utváří schopnosti individua, vytváří jeho představy, vzbuzuje city a emoce. Výchovný proces je tvořen dvěma stránkami, jednak psychologickou a současně sociologickou. Mravní výchova se opírá o způsob společenského života. Výchovou může společnost formulovat své vlastní zájmy.²³

Státem řízená sexualizace mládeže

Komu patří mládež, tomu patří budoucnost a v tomhle smyslu rozhoduje kulturní válka. Evropská kultura formovaná křesťanskou morálkou je založena na rodině a monogamním soužití. Ještě před několika desítkami let pomáhaly společenské mravy a zákony kultivovat sexuální pud. Od zavedení povinné sexuální výchovy došlo k demoralizaci sexuality.

Při realizaci výchovy a výuky, kterou vykonává stát, musí být respektováno právo rodičů na zajištění této výchovy a vzdělání ve shodě s jejich přesvědčením, ať už náboženským, nebo světonázorovým. Přestože rodiče mají svá zakotvená práva, stát se zmocnil sexuální výchovy dětí.

„Školní sexuální výchova je produktem studentských protestů v západních zemích z roku 1968. jejich hlavním cílem bylo ‚sexuální uvolnění‘ svržením hodnotového základu daného křesťanstvím.“²⁴

Původní sexuální osvěta pubertální mládeže se postupně proměnila v nástroj k prosazování genderové ideologie a sexualizace dětí již od útlého věku.

2.2 SEXUÁLNÍ OTÁZKY V ZÁJMU SPOLEČNOSTI

„Sexuální normy jsou předmětem maximálního veřejného zájmu, protože mají významný vliv na osud společnosti. Vždyť jaké jsou sexuální vztahy, taková je rodina a taková je společnost. Z tohoto důvodu jsou sexuální normy v každé společnosti podřízeny přísným sociálním a právním sankcím.“²⁵

²³ DEWEY, J., My Pedagogic Creed. *The School Journal*, 1897, vol. 54, pp. 77-80,

²⁴ KUBY, G., *Globální sexuální revoluce: ztráta svobody ve jménu svobody*. Vyd. 1. Brno: str. 270,

²⁵ Tamtéž, str. 6

Vliv socialistické ideologie

Oblast sexuality byla před rokem 1989 regulována vládnoucí elitou, komunisty. Na všestranný rozvoj osobnosti člověka v Československu měla vliv komunistická výchova v socialistické společnosti, v duchu marxismu-leninismu, jak vyplývá z publikace *Vývoj československého práva 1945–1989*. „Manželství a rodina byly chápány jako společenská jednotka, jejíž účel a funkce byly podřízeny zájmům veřejnosti, resp. státu.“²⁶

Ze strany rodiny ani školních institucí nebyly většinou mladé generaci předávány žádné informace a téma sexuality bylo považováno za něco nemravného a v tomhle duchu bylo i potlačováno. V důsledku nevědomostí často docházelo k neplánovanému těhotenství.

Lze tvrdit, že by mělo být zájmem a současně povinností společnosti, aby zajistila všestranný rozvoj každého jedince, a to i v oblasti lidské sexuality, zejména v oblasti ochrany lidského zdraví a ochrany před nechtěným početím.

Názor, že sexuální výchova je právní povinností státu, zastává i JUDr. Jan Štěpán, CSc., uznávaný znalec evropského a mezinárodního práva – „*Právo není jen souborem sankcí, ale především moudrou verifikací mravních názorů a hodnot.*“²⁷ Sexuální výchovou se podle Štěpána rozumí sdělování informací o sexuálním chování a lidské reprodukci. Takto získané informace jsou využity k ovládnutí vlastní sexuality. Teprve v sedmdesátých letech minulého století některá rozhodnutí soudů ve Spojených státech potvrzují, že seriózní sexuální výchova ve škole nemůže být považována za nemravnou.

Současná generace rodičů předává své zkušenosti z oblasti sexuality svým dětem. Dle mého názoru je s historickým vývojem společenských událostí současná generace dospívající mládeže informována a koncepčně v této oblasti vzdělávána mnohem více než jejich rodiče. V čem tedy spočívá předání kulturních vzorců a norem chování v oblasti sexuality?

Sociální konstrukce sexuality

Naše civilizace podřizuje sexualitu vědeckému zkoumání a tím může věda určovat, jak má správná či zdravá sexualita vypadat. Výsledkem je pak reprodukce zdravé populace. Ve vědecké sexualitě jde o odhalení objektivních pravd a individualita jedince není důležitá. Věda postuluje normu, kterou se všichni řídí. Pokud se jedinec nepodřizuje, je věda oprávněna zkoumat jeho chování jako deviantní.

²⁶ KUKLÍK, J., *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009,

²⁷ ŠTĚPÁN, J., *Scan: časopis Fakultní nemocnice a Lékařské fakulty UK v Hradci Králové*

Proto má být každý jedinec zkoumán individuálně. Jen tak společnost jedinci porozumí a on může porozumět sobě. „Sexualita se stává zdrojem identity jedince a cestou k poznání jeho identity.“²⁸

Podstatou vědění o sexualitě a poznávání sebe samého získávané formou školní docházky není výuka sexuálních dovedností, nýbrž učení se normám dobrého sexuálního chování ve společnosti. Vše je prezentováno jako snaha pomoci.

2.3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V SOUČASNOSTI

Při každé lidské činnosti, tedy i při výchově je vhodné se občas zastavit a provést bilanci doposud vykonaného. Je potřebné racionálně vyhodnotit poznání a v této souvislosti nasměrovat další vývoj. Více než 20 let od sametové revoluce je jistě vhodnou dobou pro bilancování. Jistě dojde ke shodě ve sdělení, že po roce 1989 došlo k velkému zájmu o oblast lidské sexuality, která je úzce spjata s rodinnou výchovou a je její nedílnou součástí. V podmínkách českého školství je sexuální výchova zapracována do osnov vyučovacího předmětu Rodinná výchova.

Pozastavme se chvíli u samotného slova rodina. Pokud bychom se ztotožnili s názorem, že rodina je základ státu, je možné říci, že společnost je souborem rodin. Zůstaneme-li v rovině bilancování, musíme zkonstatovat, že klasická rodina plní své základní funkce se stává menšinou. Přibývá neúplných rodin nebo společného soužití nesezdaných párů. Demografické chování není nakloněno rodinnému ideálu. Ubývá počet narozených dětí, dochází k rozpadu vícegeneračního soužití, mladí lidé nevstupují do manželství, a pokud spolu žijí, tak nesezdání. V současné společnosti dochází k destabilizaci rodiny, zvyšuje se rozvodovost a rodí se více mimomanželských dětí. Všechny tyto okolnosti by měly být zohledněny v rámci školní výuky. Podstatou rodinné výchovy realizované ve škole by měla být příprava jedince na život v dnešní společnosti.

Pokud bychom chtěli uvažovat o školní edukaci, považuji za vhodné připomenout, že škola stojí na hranici soukromé a veřejné sféry, mezi domovem a společností jako celku. Školní výuka je současně směřována k tomu, aby se dítě orientovalo v rodinném zázemí. Děti jsou vystavovány řadě událostí i z oblasti sexuality, které jim nikdo nevysvětlí. Mohou tak snadno podlehnout tlaku médií či negativním společenským jevům.

²⁸ FAFEJTA, M., *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovaný: 2004, str. 119

Rodinná výchova s prvky sexuální výchovy nebo sexuální výchova jako samostatný předmět by měla být realizována koncepčně, a to v součinnosti rodiny a školy. Ovšem najdou se odpůrci z řad rodičů, kteří hájí svá práva a se školní výukou z oblasti lidské sexuality nesouhlasí. Pak vyvstává otázka, jakou formou tedy sexuální výchovu realizovat? Možnou odpovědí by mohla být forma dobrovolnosti získávání poznatků z oblasti sexu.

Přestože mnoho témat souvisejících se sexualitou bylo odtabuizováno, zůstává sexuální výchova na základních školách opomíjenou oblastí. Považuji za vhodné uvést fakt, že právě období povinné školní docházky patří k těm nejvýznamnějším obdobím lidského života, tedy dospívání. Mnoho výzkumů však potvrzuje, že ani škola, ani rodina nejsou primárními zdroji informací spojených s oblastí sexuality, což potvrzují shodně i výsledky mého dotazníkového šetření mezi žáky devátých tříd základní školy.

V současnosti již nejsou otázky týkající se lidské sexuality tabuizovány, můžeme však pozorovat centralizaci požadavku uspokojení fyziologických sexuálních potřeb mladého člověka. Sexualita by však měla být postupnou socializací integrována do celistvé osobnosti jedince, společně se stránkou duchovní a emocionální, a v této vazbě by sexuální výchova měla působit přiměřeně, s přihlédnutím k jednotlivým vývojovým etapám.

Při komplexní koncepci sexuální výchovy je nutno brát v úvahu různé individuální aspekty, které ovlivňují dospívající jedince ze strany rodinného prostředí. Podle Augustyna je rodičovská sexuální výchova velmi těžký úkol. Svou roli zde sehrává nedostatečné vzdělání, rozpadající se rodinné zázemí, nedostatek duševní zralosti rodičů nebo také slabé citové vazby mezi rodiči a jejich dětmi. Neméně důležitým se stává i vliv kamarádů a vliv hromadných sdělovacích prostředků. Je však přikloněn k názoru, že sexuální výchova by měla být primárně záležitostí rodiny a škola by mohla být formou podpůrné pomoci.²⁹

Úvaha Janiše nad soudobou sexuální výchovou je směřována ke sdělení, že ač došlo k posunu odtabuizování témat lidské sexuality, zůstává tato oblast opomíjenou. Současně také dodává, že právě období vývoje, které je prožíváno v letech školní docházky, patří k nejzásadnějším. V tomhle ohledu nereflektuje české školství na potřebu sexuální výchovy jakožto obsahově samostatného vyučovacího předmětu.³⁰

²⁹ AUGUSTYN, J., *Sexuální výchova v rodině a ve škole: [cíle, zásady, metody]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, str. 26,

³⁰ SVATOŠ, T., *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa: sborník příspěvků ze 6. celostátní konference K aktuálním otázkám rodinné výchovy : Hradec Králové 9. 4. 2003*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, str. 8

Pojetí výchovy podle Joukla patří k diskutovaným tématům současné pedagogiky na úrovni základního školství. Je nutné stanovit výchovné cíle a v tomhle ohledu zaměřit pozornost na zavedení samostatného vyučovacího předmětu, v rámci edukace.

K získaným poznatkům uvádí, že koncepce výchovně vzdělávacích programů je ovlivněna společenským konsensem, politickou vůlí i odbornou a veřejnou reflexí.³¹

S názorem, že sexuální výchova má úzkou vazbu na hledisko politické, náboženské nebo obecně etické, se ztotožňuje i Uzel. Současně také uvádí, že sexuální výchova byla v různých formách vyučována již od doby J. A. Komenského bez jakýchkoliv rukovětí a osnov, a to předáváním vlastních zkušeností. Problém sexuální výchovy spatřuje Uzel v nespolupráci mezi výchovou rodinnou a školní.

Mnohé výzkumy z oblasti sexuální výchovy potvrzují, že informovaná a poučená mládež zahajuje sexuální styky později než mládež v tomhle ohledu nepřipravená. Mohli bychom dále konstatovat, že cílená sexuální výchova má vliv na snížení výskytu pohlavně přenosných nemocí a nežádoucích otěhotnění. Společným cílem kromě zmíněného by mělo být vybudování cílevědomého postoje účinné dovednosti mládeže. „To ovšem dokáže jen školený pedagogický pracovník, který by měl pro institucionální sexuální výchovu získávat i rodiče a zabezpečovat, aby školní sexuální výchova postupovala s rodinnou výchovou ruku v ruce, aby se obě tyto složky výchovy vzájemně doplňovaly a obohacovaly.“³²

V roli takového školeného pedagoga si umím představit sociálního pedagoga, který má pro splnění podmínek kladených pro cílenou a vhodnou sexuální výchovu, ve spolupráci rodiny a školy velké předpoklady k úspěšné realizaci.

O nepřipravenosti rodičů na zvědavé otázky dětí již útlého věku svědčí jejich reakce vyhýbavých odpovědí. Pokud v těchto sděleních rodičů typu „děti na svět nosí čáp“ dochází i ve věku mladších školních dětí, není pochyb o tom, že zajímavějších odpovědí se jim dostává z řad vrstevníků či starších kamarádů. S dětmi bychom však měli mluvit otevřeně a pravdivě. Obava, že bychom dítěti sdělili něco příliš brzy, je zbytečná. Dítě vstřebává pouze ty informace, které jsou k jeho věku a duševní zralosti adekvátní. Rodinné prostředí při vývoji dítěte považují za klíčové, protože k prvotní socializaci dochází právě v rodině.

³¹ SVATOŠ, T., *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa: sborník příspěvků ze 6. celostátní konference K aktuálním otázkám rodinné výchovy: Hradec Králové 9. 4. 2003*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, str. 10,

³² UZEL, R., *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, str. 22

Již v prvních letech života dítě věnuje velkou pozornost zkoumání vlastního těla a brzy objevuje, že dotyky na pohlavních orgánech dochází k navození příjemných a slastných pocitů. Dráždění pohlavních orgánů u dětí je normálním chováním.

Chlapci stráví hodně času zkoumáním svého penisu. Mnohé z dětí dokáží masturbovat až k sexuálnímu vyvrcholení. Mnozí rodiče bývají touto okolností zaskočení, nicméně je vhodné dítě nevyrušovat. Pokud by však dítě bylo v tomhle momentu trestáno, mohlo by dojít k budoucím problémům v jeho sexuálním životě.

Jistě se shodneme, že by děti měly být informovány o neškodlivosti onanie, ale současně s touto informací by rodiče měli sdělit, že jde o neverejnou aktivitu.

Další zkušenosti z rodinného prostředí je otázka nahoty. V některých rodinách je nahota přijímána zcela přirozeně, jinde to může být problém.

Rodiče by měli také své děti vést k dodržování sexuální hygieny, protože vytvořením hygienických návyků připravujeme dítěti vhodné podmínky pro sexuální a reprodukční zdraví.

Z mého pohledu vidím start sexuálních vědomostí v rodinném prostředí, které je pro dítě tím nepřirozenějším. Postupem vývoje je vhodná kombinace se školní výchovou, případně spolupráce s třetími stranami, jako jsou lékaři nebo specializovaní pedagogové.

Sexuální role dnes

Podle Zvěřiny jsou sexuální role a jejich konsekvence v „postmoderní“ společnosti čtým tématem ideologických polemik, ale i konfliktů. Je diskutováno o rovnoprávnosti žen, o krizi moderní rodiny i o výchově dětí.

České socioložky prezentovaly analýzu sociálních rozdílů mezi pohlavími v tuzemském prostředí. Studie vychází z teorie genderových nerovností. Determinaci rozdílů mezi mužským a ženským pohlavím přisuzují výchovně-vzdělávacímu systému. V českém školství není socializace podle genderu zpracována. Autorky zpochybňují rovnoprávnost mužů a žen.

Situace mladých rodin s malými dětmi je v současném společenském klimatu nepříznivá, a to nejen z ekonomického hlediska. Nejen sociální faktory, ale změna hodnotového žebříčku lidí se v posledních letech projeví v reprodukční strategii. Aktuálně má prý asi 20 % žen odmítavý postoj k mateřství.

Sociologie věnuje málo prostoru mužům. Nejčastěji lze získat informace o mužích domáhajících se svých práv po rozvodu anebo o homosexuálech.

Základním prvkem sexuality lidí je dvojice – muž a žena, kteří jsou sexuálně motivováni pudovým chováním. Obvykle volí společné soužití, ovšem v soudobé společnosti otcové netráví mnoho společného času s rodinou, a tím je jejich role redukována. Fenomémem dnešní doby je také nestabilní, často rozpadající se manželství, což sebou bezpochyby přináší velký zásah do přirozeného vývoje dětí. Děti vychovávané jen matkou bývají slabší ve škole a mohou se u nich vyskytnout i emoční problémy. Role otce-rodice je v současnosti také oslabena v důsledku rozvoje v oblasti reprodukční medicíny. Někteří sociologové hovoří o tzv. krizi rodiny.³³

2.4 PŘEDMĚT ZÁJMU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

Sociální pedagogika se řadí k novým pedagogickým oborům dynamicky se rozvíjejícím s ohledem na související problémy soudobé společnosti. Jedná se o samostatnou pedagogickou disciplínu, ovšem její přesné vymezení se stává předmětem odborných diskuzí. Obsah i terminologie jsou ovlivněny růzností koncepcí. Vymezení sociální pedagogiky je široké, zabývá se pedagogikou prostředí, rozvíjí teorii formy výchovy jako pomoci, zkoumá formování jedince a současně se zabývá odchýlným sociálním chováním.³⁴

Pokud bychom se pokusili o shrnutí některých vymezení, můžeme hovořit o aplikované pedagogické disciplíně zabývající se edukačními jevy v rámci socializace člověka. S ohledem k okolnosti, že se také zabývá fenomény soudobé společnosti a hledá formu pomoci při řešení různých životních situacích, zabývá se tedy i problematikou sexuální výchovy. Teoretická sexuální výchova je předmětem zkoumání sexuální pedagogiky.

V sociální pedagogice lze zaznamenat přesah do oblasti sexuální výchovy ve vazbě na aktuálnost vymezených cílů touto disciplínou. K těmto cílům patří zkoumat to, jakou formou poskytovat pomoc při řešení náročných životních podmínek, zejména pak těm, kteří patří svým chováním k rizikové skupině. Dalším úkolem je reflexe na globální problémy současné společnosti. Z pohledu sexuální výchovy je nutné řešit problematiku pohlavně přenosných nemocí, zejména HIV-AIDS. Mezi významné cíle dále patří utváření modelu zdravého životního stylu, protože i lidská sexualita je běžnou součástí života člověka.³⁵

Pro úspěšnou sexuální výchovu je nutný předpoklad vzájemné spolupráce školy a rodiny.

³³ <http://www.revuepolitika.cz/clanky/882/sexualni-role-dnes> , dne 19. 2. 2015,

³⁴ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al., *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Padio, 2001,

³⁵ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008

Výhodou sociální pedagogiky se může jevit fakt, že využívá edukační metody v neformálním prostředí a přirozené atmosféře, což se jeví jako efektivnější.

V postmoderní společnosti je sexuální výchova jedním z významných edukačních prvků každého jednotlivce. Její priorita vyplývá z důležité role sexuality v lidském životě. Budeme-li vycházet z předpokladu, že sociální pedagogika zasahuje do socializačního procesu (zejména u problémových dětí a mládeže) a pomáhá rodině a také škole při řešení krizových situací, může se jevit jako jedna z možností sociální pomoci a péče při realizaci cílů sexuální výchovy.

3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V KONTEXTU PRÁVA

Tato část mé diplomové práce je věnována problematice sexuální výchovy v souladu s právním řádem. První kapitola je věnována rekapitulaci stavu z období před rokem 1989, kdy byla tato oblast regulována vládnoucí stranou. Dále pak práce navazuje současným stavem postavení sexuální výchovy z pohledu legislativy. Součástí souboru informací právních aspektů výchovy je i představení rámcového vzdělávacího programu.

3.1 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ PŘED ROKEM 1989

Podle Všeobecné deklarace lidských práv, kterou vypracovala komise Organizace spojených národů (dále jen OSN) pro lidská práva, má vzdělání směřovat k rozvoji lidské osobnosti. Deklarace byla přijata Valným shromážděním v roce 1948 a byla spíše charakteru nezávazného dokumentu. Právně závaznými smlouvami OSN upravující právo na vzdělání se v roce 1966 staly dva mezinárodní paktů: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.³⁶

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, část III. odst. 1 čl. 13:

„Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na vzdělání. Souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Souhlasí, že vzdělání má umožnit všem osobám účinnou účast ve svobodné společnosti, napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými a náboženskými skupinami, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru.“³⁷

Výše uvedený Pakt uznává právo každého na vzdělání, které bude směřovat k plnému **rozvoji lidské osobnosti**, bezesporu i k individuálnímu a osobnímu rozvoji v oblasti lidské sexuality.

Všestranného rozvoje lidské osobnosti v období dětství a dospívání lze dosáhnout postupnou socializací, zpočátku v rodině, později v rámci předškolního a školního pedagogického působení, jehož nedílnou součástí je přiměřené vzdělávání a výchova.

³⁶ Oba byly ČSSR ratifikovány a publikovány vyhláškou ministra zahraničí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech ze dne 10. května 1976, s platností od 23. března 1976. ČSSR však nepodpořila mezinárodní kontrolu.

³⁷ <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>, dne 5. 3. 2015

Prostřednictvím jednotlivých složek výchovy se osobnost rozvíjí v konkrétních oblastech lidské existence, tedy i v oblasti sexuality, kterou je možné vnímat jako prostředek k procesu osobního rozvoje, poznávání a zvědavosti. Samotná sexualita však není omezena pouze na problematiku biologické reprodukce.

Výstupem poznání a vědění by měl být především zodpovědný přístup k sexuálnímu životu, k partnerskému soužití, k plánovanému rodičovství a současně také získání žádoucích společenských postojů k otázkám sexuality.

Dle již zmiňované části III. odst. 1 čl. 13 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech se státy, jakožto smluvní strany zavázaly, že uznávají právo každého na vzdělání a souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti. Realita ovšem byla taková, že vzdělávací programy nebyly na cílové skupiny koncepčně zaměřeny a problematika sexuality byla ponechána na rodině. Právě ve výše uvedeném spatřuji újmu v subjektivním právu na vzdělání, které by směřovalo k osobnímu plnohodnotnému rozvoji v oblasti lidské sexuality.

3.2 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ASPEKTY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Sexuální výchova a osvěta musí být otevřená a měla by být dostupná všem od školáků po seniory. „Každý **člověk má právo** na poučení o tak základních věcech, jako jsou plánování rodiny, včetně výhodné a dostupné antikoncepce, sexuální poruchy a problémy, případně sexuální deviace a sexuální delikvence.“³⁸

Významnou úlohu v sexuální výchově má škola, která prostřednictvím rodinné výchovy, biologie, případně občanské výchovy sděluje mládeži informace sociálního, zdravotního, ale i právního charakteru. Neznalost práva v trestněprávní odpovědnosti mladistvým může mít nedozírné následky.

Role sexuální výchovy v prostředí školy bývá konfrontována s výhradami rodičů, především katolického vyznání. Veškeré výhrady vůči sexuální výchově na školách vychází z postavení práv rodičů. V této souvislosti však může vzniknout otázka, zda je tento postup v souladu s právem.

Zákon o rodině formuje obsah odpovědnosti rodičů jako právo dítě zastupovat, dítě vychovávat, mají vyživovací povinnost vůči dítěti, určují jméno a příjmení dítěte. Z prvotního

³⁸ SVATOŠ, T., *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa: sborník příspěvků ze 6. celostátní konference K aktuálním otázkám rodinné výchovy : Hradec Králové 9. 4. 2003*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, str. 10

výkladu však není patrné, že mohou rozhodovat o tom, zda budou účastní sexuální výchovy a jakou formou bude realizována.

Úmluva o právech dítěte v článku 3 stanoví, že zájem dítěte musí být nejpřednějším hlediskem při jakékoliv činnosti, týkající se dětí. V rámci českého právního pořádku je za dítě považována každá osoba mladší osmnácti let. Podle článku 13 má dítě právo na informace všeho druhu. Podle článku 24 má právo na vzdělání. Konkrétně je tímto článkem státům uloženo, aby mimo jiné zajistily výchovu k plánovanému rodičovství. Stát má vymezenou povinnost provádět na ústavněprávní úrovni sexuální výchovu. Jedná se o obsah, nikoliv striktní označení, takže například název Rodinná výchova z prostředí českého školství je plně dostačující.

Podle Čl. 33 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo na vzdělání. Podle článku 32 odst. 4 tamtéž je péče o děti a jejich výchova právem rodičů.

Na 13. světovém sexuologickém kongresu, který se konal v roce 1997 ve Valencii, byla přijata Deklarace sexuálních práv. Cílem bylo vytvoření podmínek každé společnosti pro uspokojení potřeb plného rozvoje jedince a respektování sexuálních práv.

Taktéž i Charta sexuálních a reprodukčních práv IPPF, jejímž řádným členem je i česká Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, vymezuje právo na informace a vzdělání. Dle tohoto dokumentu má každý právo na přístup ke vzdělání a k pravdivým informacím týkajícím se jeho sexuálního a reprodukčního zdraví.

Problémy spojené se sexuální výchovou se dostaly na program Mezinárodní konference Spojených národů v Káhiře v roce 1994, kde byly vlády vyzvány (včetně vlády České republiky), aby bylo vycházeno vstříc zvláštním potřebám dospívající mládeže a aby byly vytvořeny programy podporující mechanismy výchovy v oblasti vzájemných vztahů mezi pohlavím a jejich rovnost.

V českém právním dokumentu není vymezeno právo na sexuální výchovu, existuje však právo na vzdělání a tímto ústavním právem je pokryta i sexuální výchova.

Odpůrci sexuální výchovy argumentují tvrzením, že sexuální výchova náleží rodině, nikoliv škole, přitom není vymezeno, co se dá považovat za sexuální výchovu v prostředí rodiny.

Zásadní informací k této problematice je nález *Evropského soudu pro lidská práva* z roku 1976, ve sporu rodičů versus stát. Rodiče se domáhali svých rodičovských práv, která jsou

omezována povinnou sexuální výchovou. Stížnost byla zamítnuta s tím, že rodič nemá právo zasahovat do školní výuky, pokud je realizována objektivně a nesnaží se žáky indoktrinovat v náboženských či etnických otázkách. V odůvodnění bylo uvedeno, že informace sexuálního charakteru děti a mládež získávají z pochybných pramenů a účelem sexuální výchovy je poskytování těchto informací v prostředí školy správně a objektivně, s ohledem na ochranu zdraví a ochranu před nežádoucími otěhotněními.

Vzhledem k okolnosti, že Evropská úmluva je součástí českého práva, je nález evropského soudu pro lidská práva v této záležitosti závazným výkladem pro Českou republiku.³⁹

3.3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC ŠKOLSTVÍ V ČR

Legislativní vymezení školství v České republice obsahuje nejdůležitější dokumenty, které upravují fungování školství.

Nejvýznamnějším právním dokumentem je *Školský zákon* (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání). Jeho úplné znění lze nalézt na webových stránkách ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT).⁴⁰ Zákon upravuje a stanovuje podmínky, za kterých má být vzdělávání uskutečňováno, dále vymezuje povinnosti a práva právnických a fyzických osob účastnících se procesu vzdělávání a taktéž je zde upravena působnost orgánů, které uskutečňují státní správu a samosprávu ve školství.

První část tohoto zákona je věnována cílům, rámcově vzdělávacím programům, školním vzdělávacím programům, dále pak vymezuje právní postavení škol a školských zařízení, vymezuje práva a povinnosti studentů, věnuje se organizaci, učebním textům, školnímu řádu apod.

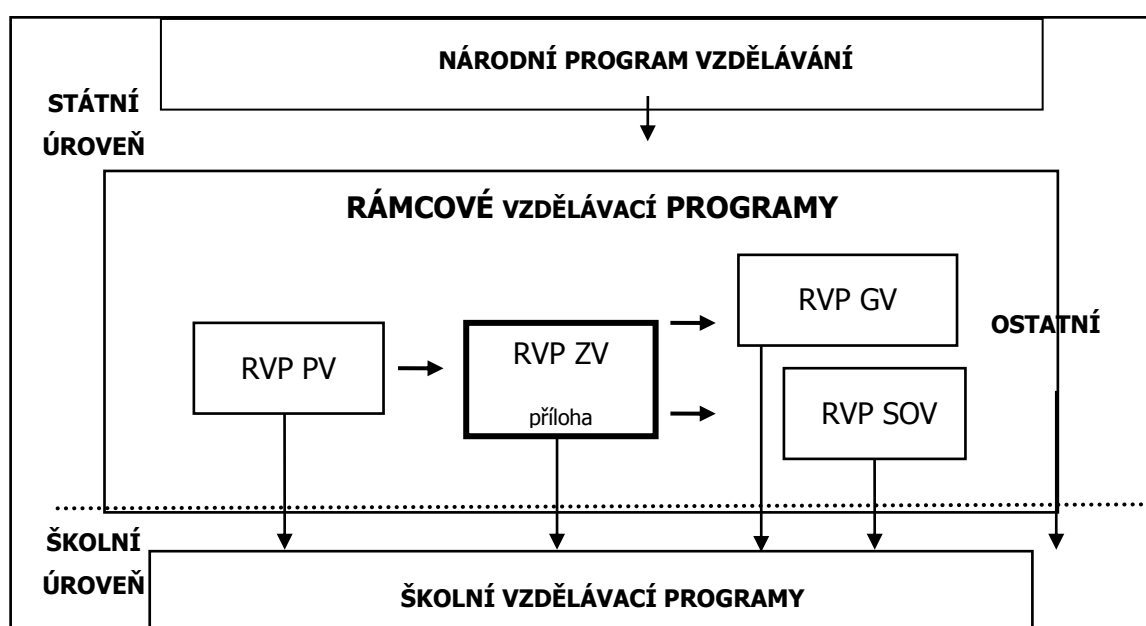
Ve vazbě k první části uvedeného zákona bude níže provedena analýza rámcově vzdělávacího programu ve vazbě k sexuální výchově, tedy ústřednímu tématu této práce.

Ostatními dokumenty upravujícími právní rámec v českém školství jsou Vyhlášky MŠMT, které mohou vydávat též obce a kraje, a Nařízení vlády, které se řadí mezi tzv. prováděcí předpisy k aplikaci zákona v praktické rovině.

³⁹ SVATOŠ, T., *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa: sborník příspěvků ze 6. celostátní konference K aktuálním otázkám rodinné výchovy : Hradec Králové 9. 4. 2003*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004,

⁴⁰ <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>, dne 8. 3. 2015

V rámci vzdělávací soustavy je zaveden systém kurikulárních dokumentů, které jsou v souladu s novými principy kurikulární politiky formulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb. (školním zákoně). Výše uvedené dokumenty jsou tvořeny ze dvou úrovní, jednak na státní, a dále na školní (viz. Obrázek 1).⁴¹ Kurikulární dokumenty na státní úrovni zahrnují *Národní program rozvoje vzdělávání* vymezující vzdělání jako celek a *rámcově vzdělávací programy* (dále jen RVP), které stanovují závazné rámce vzdělávání pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Dokumenty na úrovni školní pak vymezují *školní vzdělávací programy* (dále jen ŠVP), na jejichž podkladě je realizována výuka na jednotlivých školách.

Obrázek 1. Systém kurikulárních dokumentů

Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV–LMP); RVP GV – Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání.

Ostatní RVP – rámcové vzdělávací programy, které kromě výše uvedených vymezuje školský zákon – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro jazykové vzdělávání, případně další.

ŠVP si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP. Pro tvorbu ŠVP mohou školy využít tzv. *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů* (dále jen *Manuál*), který je vytvářen ke každému RVP. Manuál seznamuje s postupem tvorby ŠVP a uvádí způsoby zpracování jednotlivých částí ŠVP s konkrétními příklady.

⁴¹ http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf, dne 10. 2. 2015

Rámcový vzdělávací program

RVP vychází ze strategie kladoucí důraz na klíčové kompetence, provázanost se vzděláváním a důraz na aplikaci získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Součástí je vymezení vzdělávacího obsahu včetně očekávaných výstupů. Zařazuje průřezová témata, mezi něž patří i sexuální výchova. Tento dokument je závazný pro všechny školy.

„Rámcové vzdělávací programy musí odpovídat nejnovějším poznatkům:

a) vědních disciplín, jejichž základy a praktické využití má vzdělávání zprostředkovat, a

b) pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaného.“⁴²

Sexuální výchova není RVP vymezena samostatně. Je součástí vzdělávacího tématu Člověk a zdraví. Jedná se o průřezové téma prolínající se několika předměty. Konkrétní forma vzdělávání v této oblasti je rozpracována v individuálních ŠVP.

Školní vzdělávací program

ŠVP musí být v souladu s RVP. Jsou v něm zakotveny určité cíle, délka, forma i časový plán vzdělávání včetně podmínek pro studium. Mimo jiné vymezuje personální, materiální i ekonomické podmínky, za nichž je vzdělávání v konkrétním školském zařízení realizováno. Vydává jej ředitel školy.

ŠVP pro základní vzdělávání – Základní škola, Brno, Slovanské nám. 2

Výzkumný vzorek respondentů dotazníkového šetření je zastoupen i žáky devátých tříd Základní školy v Brně, Slovanském nám. 2 a v této souvislosti považují za vhodné představit vzdělávací program v oblasti sexuální výchovy této školy. Dokument je veřejně přístupný na internetových stránkách školy.⁴³ Obsahově je vymezen 450 stranami. V úvodu jsou rozpracovány identifikační údaje školy a navazuje její charakteristika. Další rozpracovanou oblastí je samotná charakteristika školního vzdělávacího programu. Je stanoven základní cíl ŠVP.

⁴² <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>, § 4 odst. 2, dne 8. 3. 2015,

⁴³ http://www.zsslovanak.cz/web_files/files/SVP2013.pdf, dne 8. 3. 2015)

„Základním cílem ŠVP je:

a) poskytnout kvalitní základní vzdělání všem žákům, tedy i mimořádně nadaným a těm, kteří mají speciální vzdělávací potřeby.

b) pokračovat v dlouholeté tradici rozšířené výuky cizích jazyků.“⁴⁴

Další kapitola ŠVP je samostatně věnována učebnímu plánu. Po seznámení se s obsahovou stránkou tohoto programu lze zaznamenat související témata s touto diplomovou prací již ve výuce na prvním stupni základní školy. Vzdělávací oblast je nazvána „Člověk a jeho svět“, v rámci vyučovacího předmětu Prvouka. Tento předmět je nápomocen v prvotní orientaci ve světě samotném a dále pak vyznačuje základní vztahy. Zaměřuje se na poznání člověka, rodiny, společnosti a to ve vzájemných vazbách.

V téže vzdělávací oblasti je zapracován i vyučovací předmět Přírodověda zahrnující získávání vědomostí od narození člověka až po dospělost, v kontextu vývoje. Žáci poznávají hodnotu zdraví jakožto bio-psycho-sociálně rovnovážný stav života člověka. Seznamují se s nemocemi a zdravotní prevencí.

Na druhém stupni je předmětné téma návazně zapracováno do vzdělávací oblasti „Člověk a příroda“, předmětu Biologie. V rámci výuky žáků 8. ročníku se setkáváme se sexuální výchovou, ve vazbě k biologickému vývoji člověka, se zaměřením na ochranu zdraví. Toto téma prolínající se předmětem Občanská výchova je obsaženo i v osnovách učiva žáků 9. ročníku.

V závěrečné kapitole ŠVP jsou pak vypracována pravidla hodnocení žáků neboli klasifikační řád.

Na vypracování školního vzdělávacího programu se podílí pedagogický sbor, za výstupy a prezentaci je odpovědný ředitel jakožto statutární zástupce školy.

⁴⁴ http://www.zsslovanak.cz/web_files/files/SVP2013.pdf, dne 8. 3. 2015, str. 10

4 MULTIKULTURALISMUS V POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI

Úvodem této kapitoly je vhodné objasnit uvedené pojmy. Slovo *multikulturalismus* je ve Velkém psychologickém slovníku vymezeno jako kulturní pluralismus, ten je možný chápat ze dvou pohledů. Jednak jako označení společnosti, v níž mají různé etnické a kulturní skupiny stejný status a každá z nich si udržuje vlastní identitu, rysy a obyčeje. Z druhého pohledu jde o podporu či oslavu kulturní různosti v rámci určité společnosti – akulturace, enkulturace.

Společenské normy, hodnoty, vzorce chování apod. utváří společnost, ve které člověk žije a je jimi ovlivněno například jeho chování, jednání, myšlenky a touhy. Samotné slovo *společnost* je v témže psychologickém slovníku vyložena jako souhrn jedinců spojených historií, vztahy příbuzenskými i ekonomickými, sdílením společných norem, hodnot a rolí, kulturních institucí, nejčastěji žijících v jedné územní lokalitě.

Pohlavní role a identita, způsoby, jakými člověk vnímá své tělo a jak chápe sám sebe, jsou značně ovlivněny sociálně.

Společnost může být dělena na: a) dočasnou a trvalou, b) otevřenou a uzavřenou, c) stejného druhu a různých druhů.

„Společnost je uskupení lidí, které je alespoň částečně soběstačné a samostatné. Členové společnosti jsou schopni spolu navzájem komunikovat a vytvářet vzájemné vztahy trvalejšího charakteru.“⁴⁵

Posledním z předmětných slov je slovo *postmodernismus*. Jedná se o směr vycházející z tvrzení, že znalosti sociálních věd nemohou být objektivní, protože jsou ovlivňovány osobnostní strukturou i sociálními okolnostmi, v nichž se člověk nachází, jak uvádí psychologický slovník Hartla a Hartlové. Za postmoderní období bývá považována 2. pol. 20. stol.

Změna kulturního paradigmatu po roce 1989

Pád komunistické nadvlády v roce 1989 přinesl naději konce všech ideologií, svítla naděje na nové časy-*New age*, podstatou bylo splynutí protikladů, zejména náboženských. Naděje na globální mír garantovala *Organizace spojených národů* (dále jen OSN) stavějící na lidských právech. „Globální postmoderní etika OSLAVUJE rozdíly, rozmanitost volby, kulturní rozdíly, kulturní svobodu, sexuální odlišnost (ve smyslu různých sexuálních

⁴⁵ FAFEJTA, M., *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovaný 2004, str. 95

orientací). Ve skutečnosti jde o „osvobození“ muže a ženy od podmínek, do nichž muž a ženu postavil Bůh... Takto chápané osvobození se stává imperativem nové etiky.“⁴⁶

Postmoderna zavádí nové pojmy. Pro názornost uvádím vybrané:

Židovsko-křesťanská etika	Postmoderní etika
Pravda	Intolerantní relativismus
Autorita	Rovnost
Rodičovská autorita	Práva dětí
Pohlaví	Gender
Manželé	Partneři
Tradice	Kulturní mnohotvárnost
Kulturní identita	Multikulturalismus

V centru zájmu je jedinec prosazující nová „práva“ v duchu odvrácení od kulturních a náboženských tradic a jeho svobodná volba. Ve jménu svobody jsou podporována práva jako právo na volnou lásku, právo na potrat, právo na antikoncepci.

„Organizace spojených národů byla po druhé světové válce světlem naděje pro národy světa. Dnes je předvojem kulturně-revoluční přeměny.“⁴⁷

4.1 VLIV KULTURY A NÁBOŽENSTVÍ

Dospívání chlapců i dívek doprovázeno výskytem sekundárních pohlavních znaků jsou současně zjevným signálem k proměně sociálních pozic ve skupině. Zmíněné skutečnosti jsou obecně platné v celém světě, ovšem nutno dodat, že s rozmanitostí světových kultur mohou mít odlišný charakter. Společnosti s vysokým stupněm technického a kulturního rozvoje, s odpovídajícím kodexem mravů a zvyklostí na sebe přebírají skrytější a intimnější formu podoby. Existují však některé rituály, které jsou historicky zachovávány a ve zmíněné společnosti se dodržují, ať již ze zdravotního, či pouze estetického hlediska. Lze konstatovat, že společenské události spojené s dospíváním mladých lidí se v různých kulturách vyznačují odlišně.

⁴⁶ KUBY, G., *Globální sexuální revoluce: ztráta svobody ve jménu svobody*. Vyd. 1. Brno: str. 86,

⁴⁷ Tamtéž, str. 100

Kulturní zvyklosti a obyčeje

„Magicky a přitom slavnostně a obřadně manifestují nástup pohlavní zralosti u svých mladistvých některé kmeny, žijící dosud na úrovni totemické kulturní organizace. Například přírodní národy v některých oblastech Afriky, Austrálie a Oceánie, které si v našem století zachovaly pravěkou kulturu, provádějí pro vyzdvižení této události zvláštní *rituály a ceremonie zasvěcování*, na jejichž v podstatě sexuálním základě je mladému člověku teprve přiznáno právo počítat se mezi dospělé, a to se všemi důsledky, jež z této pozice vyplývají.“⁴⁸

Rituály zasvěcování popisují mnozí etnografové a antropologové. Některé obřady napodobují zrození nového člověka. Velmi rozšířeným rysem obřadů vstupu do dospělosti bývá také operace nebo amputace vybrané části těla – proděravění panenské blány, vyražení zubů, různé formy obřízky nebo i amputace prstu. Jedná se vždy o symbolické počínání, amputovaná část bývá uschována pro víru životodárné moci. Další část ceremonie se skládá z očišťování a hlavního obřadu. Novicové mohou být omývány krví nebo vodou, koupou se v moři nebo v řece, bývají ožehováni ohněm. Mnohdy jsou vystavováni bolestivým zkouškám, jsou bičováni do ztráty vědomí, uši a nos jsou jim proděravěny, pokožka je tetována a nařezávána.

Scénář zasvěcovacích rituálů se různí, řídí se skupinovými mravy a zvyklostmi. Není pochyb o tom, že zde vstupuje do popředí kulturně-sociální aspekt.

Pondělíček pro ilustraci uvádí dva příklady zasvěcování hochů – první případ je z kmene Keraki na Nové Guinei, druhý nám představuje oblast jihovýchodní Afriky.

Chlapci v kmeni Keraki, jež jsou zasvěcováni, jsou ve věku starších 13 let. Rituál je vykonáván skupinově. Jako příprava je vybráno místo v buši a je upraveno pro přespávání. První část samotného rituálu pak spočívá v poslechu hry na strunný nástroj, přičemž žádný z chlapců nesmí mluvit a ani se jakkoliv hýbat. Poté chlapci dostanou rázný úder banánovou lodyhou do zad. To je počátek časové osy (téměř jednoho roku), kdy chlapci jako pasivní partneři musí praktikovat anální styk se staršími muži. V průběhu tohoto období je nesmí vidět žádná žena. Na konci tohoto ročního období je uspořádán obřad druhý, po jeho ukončení se smějí vrátit domů a získávají tímto právo přijmout roli dospělého muže.

⁴⁸ PONDĚLÍČEK, I., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J., *Lidská sexualita jako projev přirozenosti a kultury*. 2. dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1974, str. 54

Ceremoniál u afrického kmene Cewa je brutálnější. Kandidáti zasvěcení jsou odváděni na odlehlé místo, mají zavázané oči a takto jsou připoutáni k totemům (kultovním sochám). Takhle každý z nich musí setrvat zhruba týden, přičemž je podroben brutálnímu zacházení. Jsou nuceni skákat ohněm, jsou bití holemi, vyváleni v mraveništi. Na pohlavní úd je chlapci uvázána šňůra, za kterou je drasticky ostatními taháno, dále jsou nuceni jíst výkaly a pít moč apod. Zkouška je velmi přísná, pokud byl mladík před zasvěcením neposlušný, bývá s ním zacházeno brutálněji. Po ukončení rituálních obřadů je mladík odveden k náčelníkovi. Mezi jeho příbuznými a náčelníkem jsou vyměňovány dary a na samotný závěr mladík získává nové jméno. Obřad je ukončen, muž je zasvěcen.

Významným mezníkem pro zasvěcování dívek je příchod první menstruace. Jakmile se objeví první perioda, dívka vyhledá starší ženu a svěří se jí, že dospěla. Ve většině případů pak následuje izolace před nežádoucím stykem, především s muži. V izolaci se kandidátky řídí zvláštními tradičními zvyklostmi stran jídla, hygieny, oblečení apod. Instrukce o pohlavních a manželských záležitostech se řídí pravidly skupiny. Často bývají názorně provozovány milostné hry, jsou sdělovány informace spojené s početím a porodem. U některých kmenů bývá dívka zbavena panenské blány nástrojem k tomu určeným, a to z rohu nebo parohu nějakého zvířete. Mimo bolestivé deflorace dívky postupují operace spojené se zjizvením tváře nebo různé části těla. Například u afrického kmene Venda je zvykem, že si dívky vytahováním zvětšují stydké pysky a klitoris. Jinde jsou tyto praktiky prováděny druhými osobami, nejčastěji starými impotentními muži, kteří zvětšení genitálií dosahují bitím, sáním či štípáním. Souběžně je možné děvčatům do vulvy zavést červené mravence, po jejichž štípnutí genitálie zduří. Závěr ceremonií je doprovázen očistnými koupelemi, obdobně jako u chlapců, v řece nebo v moři.

Naše civilizace zasvěcuje mládež do tajů pohlavních záležitostí formou poučování. Puberta je prvním zjevným okamžikem procesu přerodu dítěte v dospělého jedince. Sexuální vývoj člověka má dvě stránky: psychosexuální a somatosexuální, přičemž tyto jsou odděleny, neprobíhají současně. Psychosexuální vývoj je nadstavbou somatosexuální základny.

Z pohledu kulturní morálky lze také posuzovat samotné zahájení sexuálního života. Nevinné hry na maminku a na tatínka mohou být v naší kultuře považovány za předčasnou sexuální aktivitu, ovšem v jiných společenských skupinách je dětská sexualita institucionalizována a kodifikována. Ještě před samotnou pubertou praktikují hoši pohlavní styk se stejně starými, mnohdy i mladšími děvčaty. U obyvatel Trobriandských ostrovů je pohlavní život děvčat zahájen v 6–8 letech, u chlapců v 10–12 letech. Na Velikonočním ostrově děti na-

podobují sexuální chování dospělých již od 6 let. Jsou známy případy, že i samotní rodiče dráždí své děti a provozují s nimi různé sexuální praktiky. Například u kmene Hopi v Severní Americe je sami masturbují. U kmene Lepča v jižní části Himaláje zahajují děvčata pravidelný sexuální život mezi 11. a 12. rokem života.

Názor, že se jedná podle našich měřítek o předčasnou sexuální aktivitu, je determinován společensky, sociálním a mravním kodexem.⁴⁹

Dr. Stingl, český etnolog, procestoval více než 145 zemí pěti světadílů a soustředil poznatky z oblasti lásky a milování do „milostného cestopisu“, který nazval *Sex v pěti dílech světa*. Lásky a sex nejsou úplně všude totožné, ovšem v životě jedince hrají celkem zásadní roli.

Sex na Markézských ostrovech

Mezi ostrovy lásky patří v Polynésii i Markézské ostrovy. Polynésanky jsou věhlasné svou mimořádnou sexuální zdatností, a tu lze prokázat při svatebním obřadu. Na samotný závěr ulehla novomanželka před všemi zúčastněnými na bílou rohož a následně se nabídla všem přítomným mužům. Její vážnost ve společnosti stoupla s počtem uspokojených mužů.

Milování s mrtvou

Indiáni Balankulové sídlící v západní Kanadě měli dříve po úmrtí své manželky na ní vykonat poslední soulož. Taktéž u některých skupin grónských Eskymáků existoval obyčej soulože s právě zemřelou ženou.

Milostná Indie

Indická kultura má v dějinách milování zcela výjimečné místo. Její „učebnice milování“ Kámasútra má celosvětový rozměr. Kámasútra vznikla zřejmě ve třetím či čtvrtém století našeho letopočtu a zajímavostí jistě je, že autorem velkolepé oslavy lásky je mnich, který se nikdy nemiloval.

Obřízka jako smlouva s bohem

V židovských textech je naznačeno, že muž a žena se mají milovat a mají mít ze sexu potěšení a Bůh je tomuto vztahu nakloněn. K tomu je navázán obyčej, který je nesprávně přisuzován židům: mužská obřízka, tedy odříznutí předkožky mužského pohlavního údu.

⁴⁹ PONDĚLÍČEK, I., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J., *Lidská sexualita jako projev přirozenosti a kultury*. 2. dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1974

Onanie a přerušovaná soulož

Křesťanství v podstatě převzalo mnohé židovské pohledy a požadavky na sex. Převzata byla zejména zásada, že hlavním důvodem pohlavního styku je lidská reprodukce a ostatní sexuální praktiky, jmenovitě homosexualita nebo sebeukájení, jsou nevhodné. Pro sebeukájení bylo přijato označení podle biblického Onana, ovšem Onan nehřešil sebeukájením, nýbrž tím, že praktikoval se ženou svého zemřelého bratra přerušovanou soulož – coitus interruptus a své sperma vypouštěl na zem. Onanovo jméno je neprávem spojováno se sebeukájením.

Ve světě islámu

Příkazy a zákazy regulující sexuální život v Orientu se opírají o islám, významné náboženství. Zrodil se na Arabském poloostrově. Prvým hlasatelem-prorokem byl Mohamed, pocházející z města Mekky, jemuž se několikrát zjevil Alláh, bůh muslimů. Mohamed všechny příkazy a zákazy zapsal, a jsou tedy obsaženy v koránu, ve „Svaté knize“ muslimů.

Okrajově můžeme zaznamenat některá omezení sexuálního styku, například v době postního měsíce Ramadánu je třeba vystríhat se pohlavního styku v denních hodinách. Muž by neměl souložit se ženou v období menstruace, na niž je pohlíženo jako na nemoc. Styk s osobami stejného pohlaví islám neschvaluje. Taktéž sebeukájení je odsuzováno a zavržováno je i cizoložství.

Africká ženská obřízka

V některých islámských zemích Afriky je rozšířená praxe ovlivňující sexuální život, avšak v podstatě nemá s islámem nic společného. Zmíněnou praktikou je takzvaná africká ženská obřízka, i když je vládou potírána, jedná se stále o velmi rozšířený obyčej. Podle zjištění Světové zdravotnické organizace jsou každým rokem obřezány cca dva miliony afrických žen. Někdy je dívce odstraněn poštváček, jindy jsou dívky kromě klitorisu obřezány malé, částečně i velké stydké pysky. Po takových zákrocích bývá pochva zašita, ponechán je pouze malý otvor na odtok moči, případně krve při menstruaci. Při svatebním obřadu je pak nastávající manželka rozříznuta a muž, její manžel, tak může do ní volně vstupovat. Obřízka bezpochyby způsobuje ženě kromě fyzické bolesti i psychickou újmu. Zákroky bývají nezřídka prováděny pouze primitivními nástroji, například i skleněnými střepy. Takto obřezané ženy mohou rodit, ale vlivem obřízky ztratí z pohlavního života potěšení.

Afrika – smrt ze sexu

Pokud zmiňujeme Afriku, je nutné také připomenout nemoc, která s pohlavním životem souvisí, AIDS. V důsledku velké promiskuity a nechráněného sexu je toto onemocnění velmi rozšířeno a nemocných stále přibývá.

Pro ilustraci rozdílnosti přístupů k lidské sexualitě jsem vybrala několik zajímavých pohledů z různých kultur, které popisuje ve své knize Stingl. Kniha není koncipována jako odborná literatura, jde v ní o komparaci přístupů k sexuálnímu životu vybraných skupin obyvatel z různých zemí.⁵⁰

Lidská sexualita z pohledu křesťanství

„Církev hledí na sexualitu s odvoláním na bibli a přirozený zákon velice pozitivně. Pokládá ji za veliký Boží dar. Celý člověk – i se svou sexualitou – je krásný a dobrý, protože byl stvořen jako muž a žena k Božím obrazu a podobě.“⁵¹

Lidské tělo a sexualita je vnímána jako bohatství a prostředek ke zrození nového života, k čemuž přispívá i plnohodnotné propojení sexuální oblasti s oblastí duchovní a citovou. Křesťanská morálka napomáhá ke zvládnutí sexuality člověka tak, aby sloužila lásce a předávání života.

Do oblasti lidské sexuality jsou vepsány určité přirozené zákony, které nejsou omezeny do souboru biologických norem a nejsou ani pouhým genetickým instinktem. Tyto zákony mají objektivní charakter, ovšem podléhají posouzení subjektivních prožitků. Darem lidské sexuality není ve zralé podobě člověk obdařen okamžikem zrození, vyžaduje utváření v kontextu vývoje.

4.2 VAZBA NA SEXUÁLNÍ VÝCHOVU

Tato kapitola je věnována různosti přístupů k lidské sexualitě, k různým formám a normám sexuálního chování z pohledu různých kultur. Pokud budeme vycházet z rozmanitosti, musíme konstatovat, že i přístupy k sexuální výchově budou odlišné. Především bychom si však měli uvědomit, že právo a povinnost vychovávat děti je v rukou rodičů.

⁵⁰ STINGL, M., *Sex v pěti dílech světa, aneb Cestopis časem a prostorem tělesné lásky*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2006,

⁵¹ AUGUSTYN, J., *Sexuální výchova v rodině a ve škole: [cíle, zásady, metody]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, str. 7

Rodiče, protože dali svým dětem život, mají prvotní právo na výchovu v souladu se svým mravním i náboženským přesvědčením i kulturními tradicemi. Zejména pak sexuální výchova by měla s vývojem dítěte vycházet z přirozených principů rodiny. Výchova k lásce a mravní čistotě utváří v dítěti základ jeho osobnosti a schopnosti předávání převzatého.

Současně však musím poznamenat, že ze strany rodičů je to nelehký úkol, protože výchova dětí bývá již v raném věku institucionalizována, děti se rodičům odcizují a z rodičovského vlivu se stahují. Zejména pak v nejbouřlivějším období, jako je puberta, již děti z velké části nemají zájem o „rozumy rodičů“.

Současná doba zčásti sexuální výchově napomáhá tím, že se může odehrávat v atmosféře pravdy. Dnes už nejsou sexuální otázky tabuizovány a jsou spíše chápány z hlediska přirozenosti.

„Jedním z úkolů sexuální výchovy by tedy mělo být překonávání obav z lidské sexuality, pokud tyto existují. Důležitou věcí při sexuální výchově je v naší době také odmítnutí určitých předsudků, které byly v minulosti zdrojem obav mnoha mladých lidí.“⁵²

Z jiného pohledu dnešní doba může působit na sexuální výchovu i negativně, a to svým nezdravým přístupem, souvisejícím s civilizačním konzumem. K tomu přispívá zkomercializovaná pornografie a sexografie v médiích. Mladí lidé se s ní setkávají v televizi, literatuře, na videu, což může probouzet umělé potřeby a nerealizovatelná sexuální očekávání.

Na konci dvacátého století dochází k oddělení práva a morálky. Jedním z vážných následků eliminované morálky z lidského sexuálního chování je výskyt patologického a perverzního chování.

Dalším cílem sexuální výchovy, a to jedním z nejdůležitějších, by mělo být získávání odstupů od sexuálních imperativů, které jsou produkovány médii a zbaveny zejména lásky a zodpovědnosti.

⁵² Tamtéž, str. 21

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA Z POHLEDU ŽÁKŮ DEVÁTÝCH TŘÍD

Objektem mého dotazníkového šetření v rámci kvantitativního výzkumu jsou žáci 9. ročníku základní školy. Celkový počet respondentů je 126, jedná se o žáky tří brněnských základních škol v rámci městské části Brno – Královo Pole, z toho 30 žáků navštěvujících Základní školu, Brno, Herčíkova 19, 72 žáků ze Základní školy, Brno, Slovanské náměstí 2 a 24 respondentů ze Základní školy a Mateřské školy, Brno, Staňkova 14. Poslední z uvedených škol je zaměřena na integraci cizinců a v důsledku tohoto zaměření školy je věk respondentů rozšířen o věkovou hranici 16 a 17 let.

5.1 CÍLE VÝZKUMU

Cílem empirické části této práce je nalezení odpovědí na otázky vztahující se k sexuální výchově v postmoderní společnosti, přínos v rámci edukačního procesu, vliv rodinného prostředí a postoje soudobé dospívající mládeže.

Dílním cílem mé práce bude současně zjištění rozsahu informovanosti zvolené skupiny respondentů z oblasti sexuální výchovy v soudobé společnosti, protože samotná sexualita není omezena pouze na problematiku biologické reprodukce. Výstupem poznání a vědění by měl být především zodpovědný přístup k sexuálnímu životu, k partnerskému soužití, k plánovanému rodičovství a současně také získání žádoucích společenských postojů k otázkám sexuality.

5.2 METODA VÝZKUMU

Součástí práce bude kvantitativní výzkum, zaměřený na zjištění vztahu sociální skupiny dospívajících, případně jejich rodičů a pedagogů k problematice sexuální výchovy.

Pomocí dotazníkového šetření budou respondentům předloženy strukturované anonymní dotazníky. Rovněž odevzdání vyplněných dotazníků bude anonymní. Respondenti je odevzdají na předem určené místo.

Vzorek respondentů bude učiněn náhodně. Osloveni budou žáci ze základních škol v Brně, městské části Královo Pole.

Pro zodpovězení výzkumných otázek a současně pro falzifikaci nebo verifikaci formulovaných hypotéz byla zvolena forma písemného dotazování, v rámci kvantitativního výzkumu. Cílené otázky se staly součástí vytvořeného anonymního dotazníku.

Podle Hartla a Hartlové se vyznačuje **kvantitativní výzkum** tím, že je měřený nebo měřitelný na číselné stupnici. Dle stejných autorů je oproti tomu **kvalitativní výzkum** ten, který řadí subjekt do určité kategorie.

Pro výzkum byla zvolena metoda hromadného získávání údajů pomocí písemných otázek – **dotazníku**. Tato metoda se jeví výhodnou a efektivní z hlediska sběru velkého množství dat v krátkém časovém horizontu. Jako nevýhodné se pak může jevit subjektivní vyhodnocení otázky dotazovaného, případná nemožnost kontroly pravdivých odpovědí.

Profesor Chrástka vymezuje charakteristiku dotazníku jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Jedná se o soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny.“⁵³

Volba respondentů výzkumu

Po předchozí konzultaci s řediteli základních škol v rámci městské části Brno – Královo Pole byli osloveni žáci sedmých, osmých a devátých tříd výše zmíněných škol. Vzhledem k okolnosti, že Základní škola a Mateřská škola, Brno, Staňkova 14 je zaměřena na vzdělávání cizinců žijících v České republice, a v důsledku přijetí nových žáků neovládajících český jazyk bylo nutné vyhotovit a následně předložit 3 žákům dotazník i v anglickém jazyce.

Předmluva k dotazníkovému šetření

Mým původním záměrem bylo provést výzkum u vybrané věkové skupiny jednotným dotazníkem ve třech věkových kategoriích žáků sedmých, osmých a devátých tříd pouze jedné základní školy. Po předání dotazníků na vybranou školu jsem usoudila, že v rámci konceptu mé práce by bylo přínosem oslovit alespoň další dvě základní školy a zaměřit se spíše na výsledek jedné věkové kategorie, a to žáků devátých tříd, a provést porovnání výsledků mezi třemi školami. Tímto porovnáním výsledků byla očekávána různost výstupů dle zaměření školního vzdělávacího programu konkrétní školy.

⁵³ CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, str. 165

Struktura dotazníku

Průvodní část textu je věnována informacím vztahujícím se ke zkoumané oblasti sexuální výchovy a cílům výzkumu. Nechybí ani ujištění o anonymitě, přibližné délce vyplnění dotazníku a poděkování za spolupráci. Příložený dotazník (viz příloha P I) tvoří soubor 18. otázek zaměřených na zjištění vztahu sociální skupiny dospívajících k problematice sexuální výchovy. Současně je také přiložen obsahově stejný dotazník v anglickém jazyce (viz příloha P II).

Ke zjištění výsledku výzkumu byly použity uzavřené otázky a také otázky k doplnění odlišné možnosti, než která byla respondentům nabízena. Při formulaci otázek jsem pečlivě zvažovala obsah z důvodu srozumitelnosti za účelem kvalitního výstupu výzkumu.

5.3 FORMULACE HYPOTÉZ

Cílem výzkumu bylo verifikovat nebo falzifikovat výzkumné otázky formulované do hypotéz:

H1: *„Soudobá společnost přesouvá odpovědnost týkající se sexuální výchovy na rodiče.“*

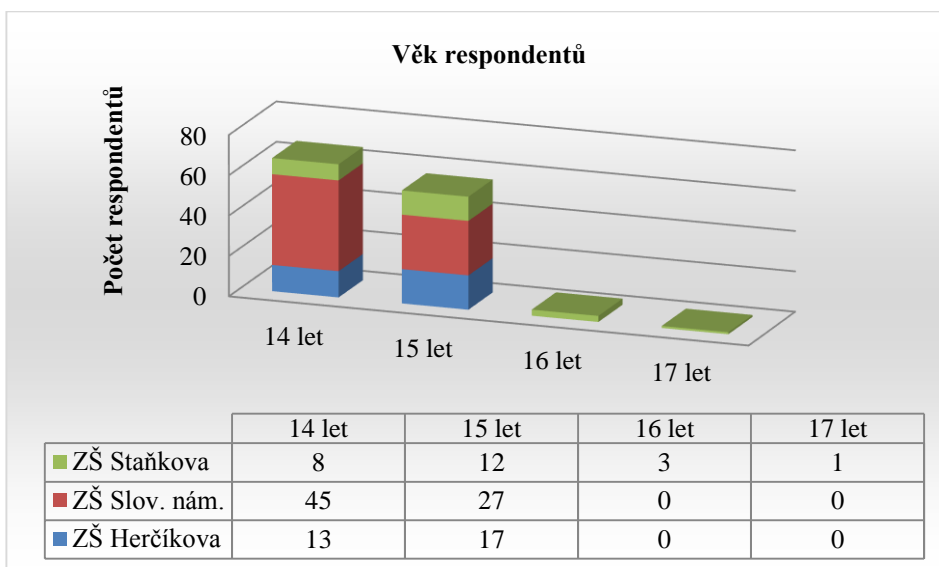
H2: *„Dospívající mládež má zájem řešit otázky sexuality více s rodiči než s pedagogy.“*

H3: *„Ucelené informace týkající se sexuality získané ve škole jsou pro žáky přínosnější než informace získané mimo školu.“*

H4: *„Sexuální výchova ve školství aktuálně reaguje na multikulturalismus v postmoderní společnosti.“*

5.4 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

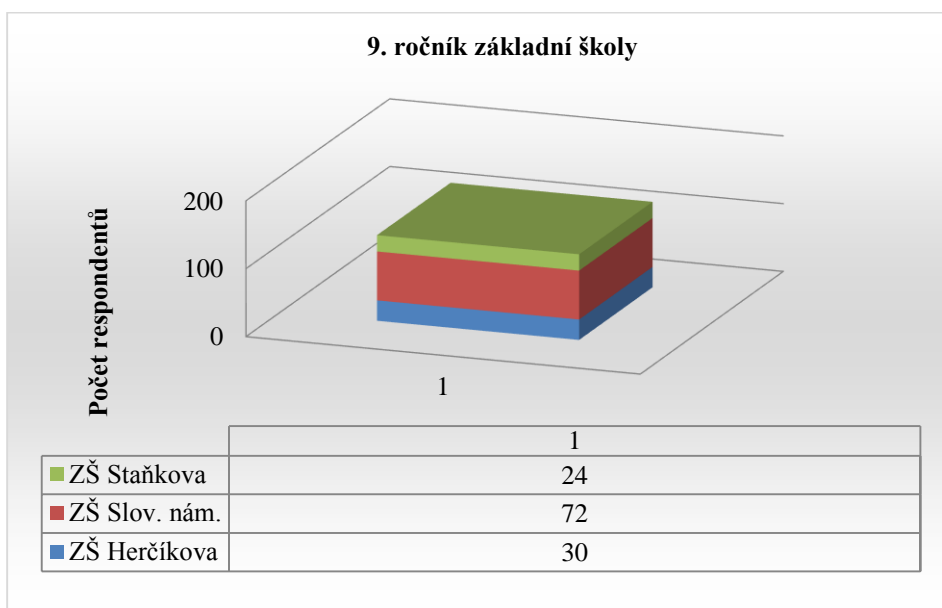
Otázka číslo 1: Věk. (Graf 1)

Graf 1

Otázkou číslo 1 je vymezen věk respondentů. Nabízené alternativy jsou v rozmezí věkové hranice 12 až 15 let, což je adekvátní věk žáků sedmých až devátých tříd základní školy. V průběhu samotného hodnocení výsledků šetření byl zúžen okruh respondentů – pouze žáků devátých tříd s obvyklou hranicí 14 a 15 let věku žáka.

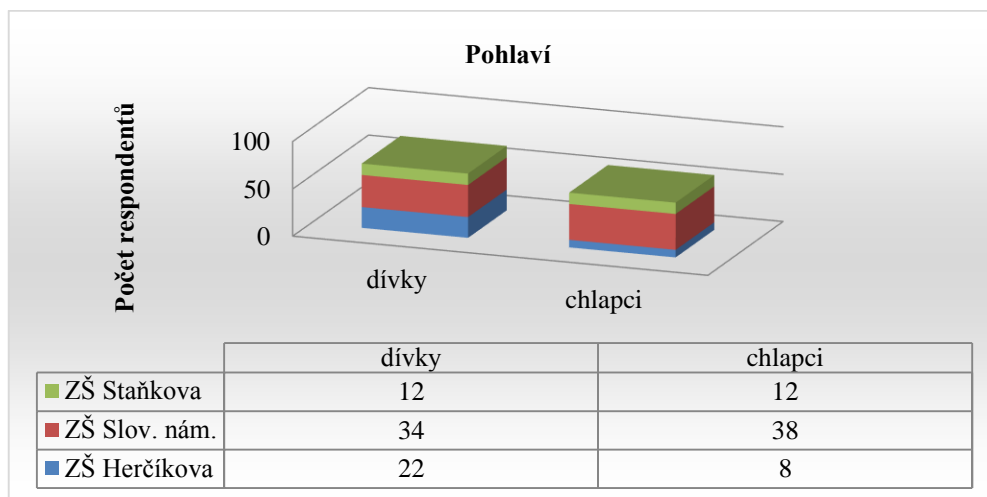
Otázka číslo 2: Který ročník základní školy navštěvuješ? (Graf 2)

Graf 2

Uvedená otázka číslo 2 vztahující se k zařazení do příslušné třídy základní školy se stala z důvodu přehodnocení zpracování získaných dat nadbytečnou. Grafické znázornění dokresluje informaci ohledně početního zastoupení respondentů jednotlivých škol.

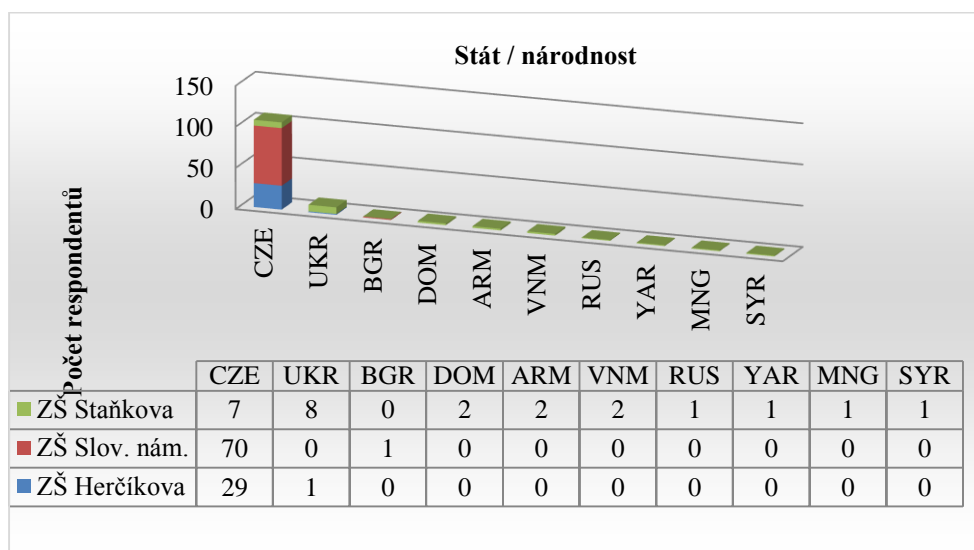
Otázka číslo 3: Pohlaví. (Graf 3)

Graf 3

Otázkou číslo 3 je graficky znázorněn poměr dívek a chlapců výběrového vzorku respondentů. Počet dívek je zastoupen 68 žákyněmi a chlapci tvoří skupinu o počtu 58, což činí 45 % z celkového množství 126 dotázaných. Poměr je téměř vyrovnaný.

Otázka číslo 4: Národnost. (Graf 4)

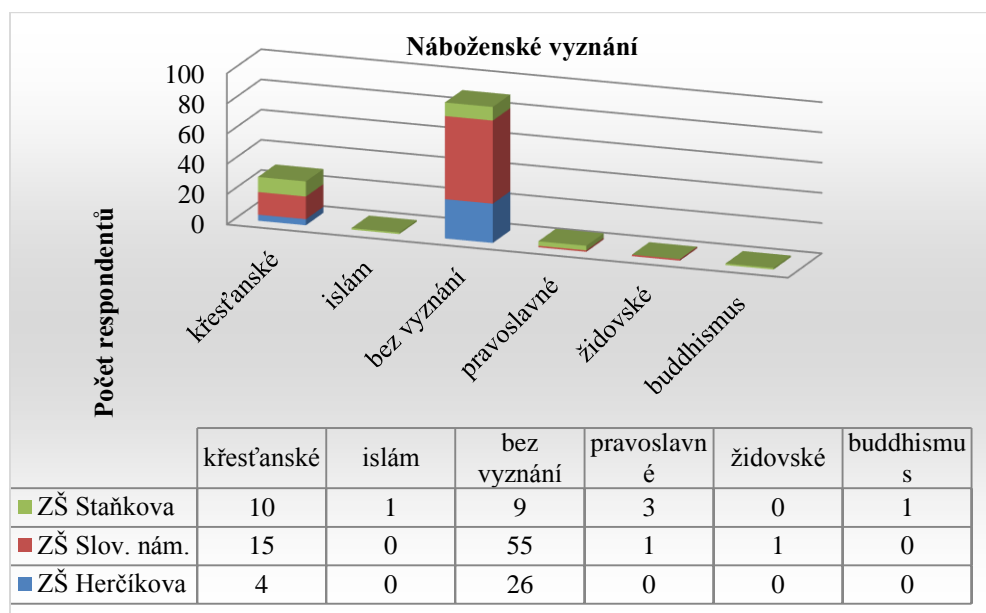

Graf 4

Otázka číslo 4 dokresluje zastoupení cizinců, kteří jsou integrováni do českých vyučovacích osnov Rámcového vzdělávacího programu. Podle sdělení žáků z dotazníku Základní

škola, Brno, Slovanské náměstí 2 vzdělává jednoho žaka bulharské národnosti a Základní škola, Brno, Herčíkova 19 jednoho žaka národnosti ukrajinské. Základní školu a Mateřskou školu, Brno, Staňkova 14 navštěvuje 18 žáků různých národností uvedených v popisu osy grafu a znázorněno obvyklými zkratkami států. Českou národnost uvedlo 106 dotázaných respondentů, z celkového počtu 126, tedy převážná většina.

Otázka číslo 5: Náboženské vyznání. (Graf 5)

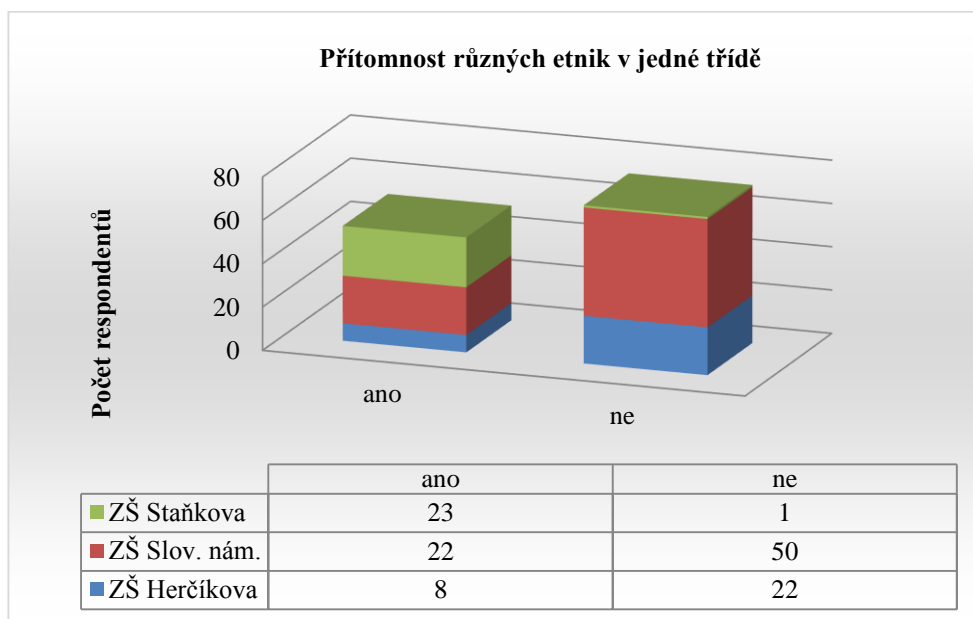
Graf 5

V odpovědích na otázku číslo 5 lze pozorovat vazbu s předešlou otázkou vztahující se k národnosti respondenta. 90 žáků z celkového počtu 126 zvolilo možnost odpovědi bez náboženského vyznání. 29 dotazovaných vyznává křesťanskou víru, jeden dotazovaný se hlásí k islámskému vyznání, čtyři k pravoslavnému, po jednom pak k židovskému vyznání a buddhismu.

V tomhle ohledu spatřuji význam zaměření sexuální výchovy samotné, realizované formou školní výuky, neboť ta by z mého pohledu měla navazovat na tradiční výchovu rodinnou.

Z hlediska přístupu různých kultur k předmětné otázce se mi jeví z tohoto pohledu jako velmi těžkou realizovatelná.

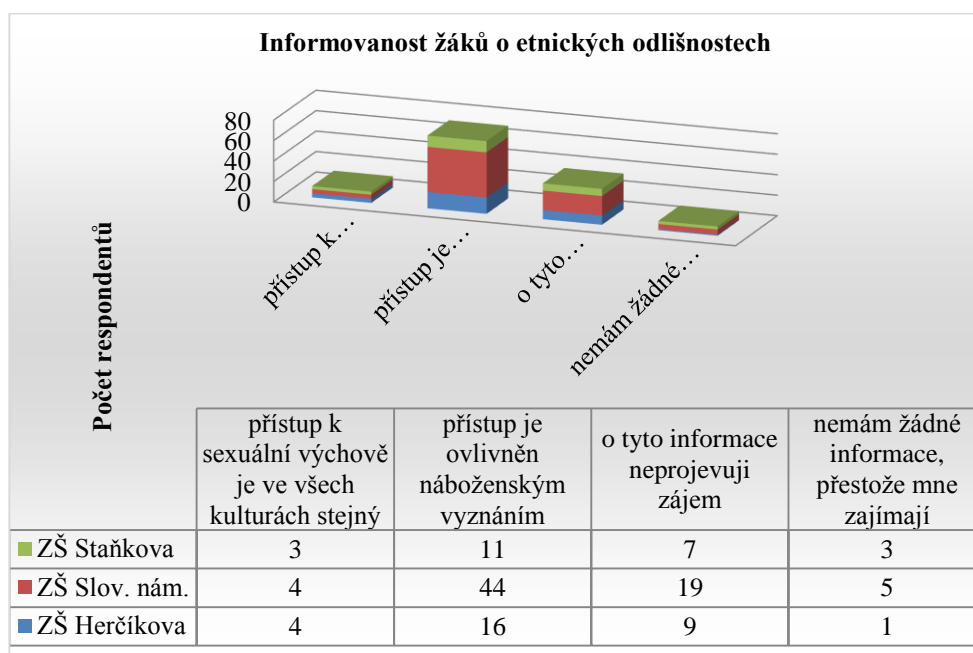
Otázka číslo 6: Máš ve třídě spolužáka z jiné etnické kultury, než jsi sám? (Graf 6)

Graf 6

Otázka číslo 6 dokresluje smíšenost kultur v rámci českého základního vzdělávacího procesu. Zde můžeme pozorovat, jak se vidí respondent sám, na rozdíl od vnímání vlastní identity jeho spolužáky. Vzhledem ke zkušenosti dané věkovým složením respondentů se domnívám, že je to jev jednak pochopitelný a jednak pozitivní.

Otázka číslo 7: Jaké máš informace o etnických odlišnostech z oblasti sexuální výchovy? (Graf 7)

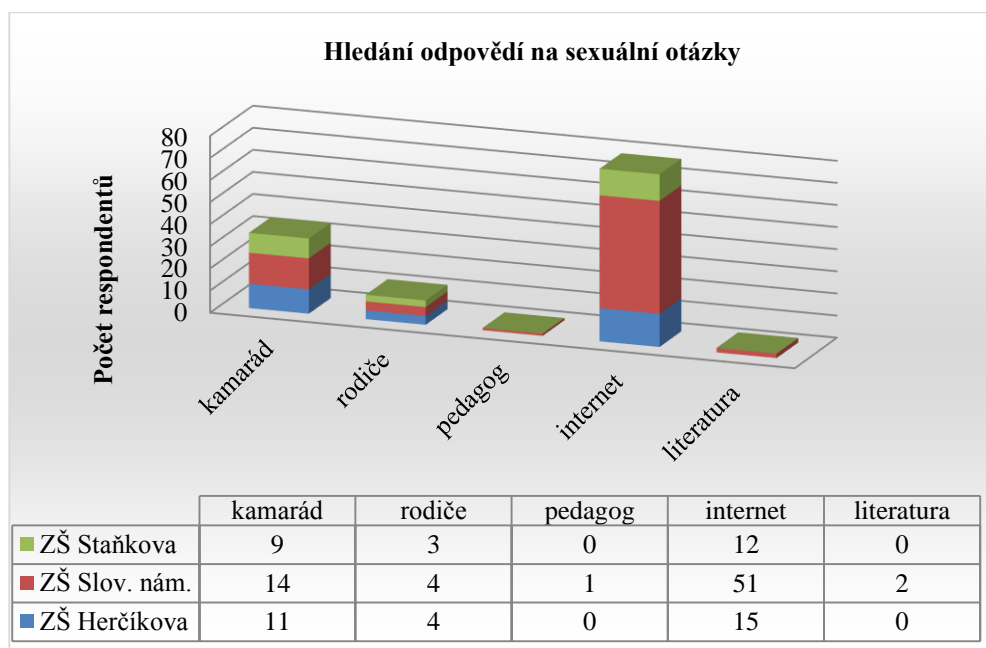
Graf 7

Otázka číslo 7 má ukázat míru poznání vlivu různých etnických kultur na utváření hodnotových postojů v oblasti sexuality.

Škola, která se zaměřuje na absorpci žáků z jiných kulturních prostředí, má zcela odlišný statut žáka/studenta, a to zcela rozdílnou startovní pozicí jako žáka školy, vzhledem k rozmanitosti kulturních prostředí, z nichž pocházejí.

Vzdělávání žáků odlišných kultur se mi však zdá být nevýhodou. Zvyšuje to pedagogické působení – jednotný humor, co je vnímáno jako dobro jako zlo, krása versus ošklivost, zahalování muslimských dívek. Jednotnost výuky se zdá neuchopitelnou.

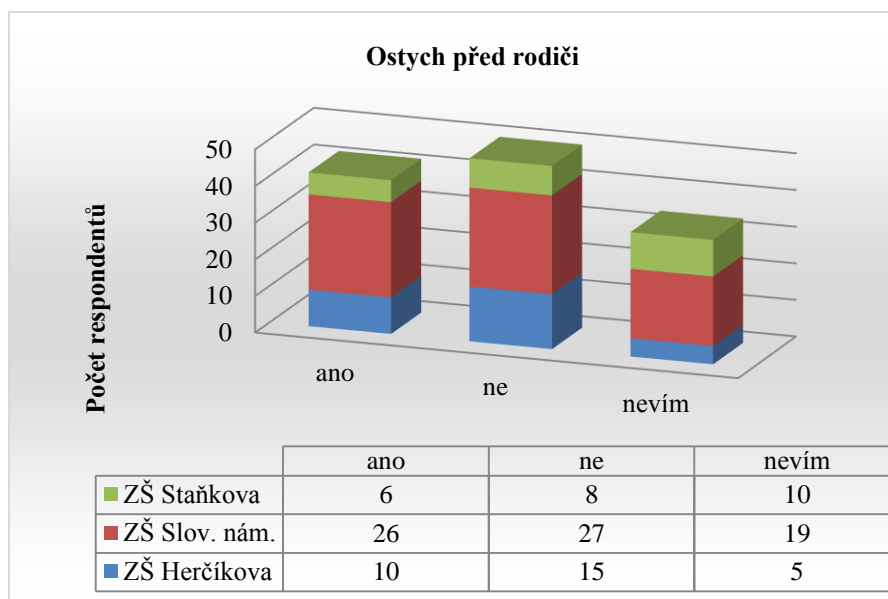
Otázka číslo 8: Pokud tě zajímá cokoli o lidské sexualitě, kde vyhledáš odpovědi na své otázky? (Graf 8)

Graf 8

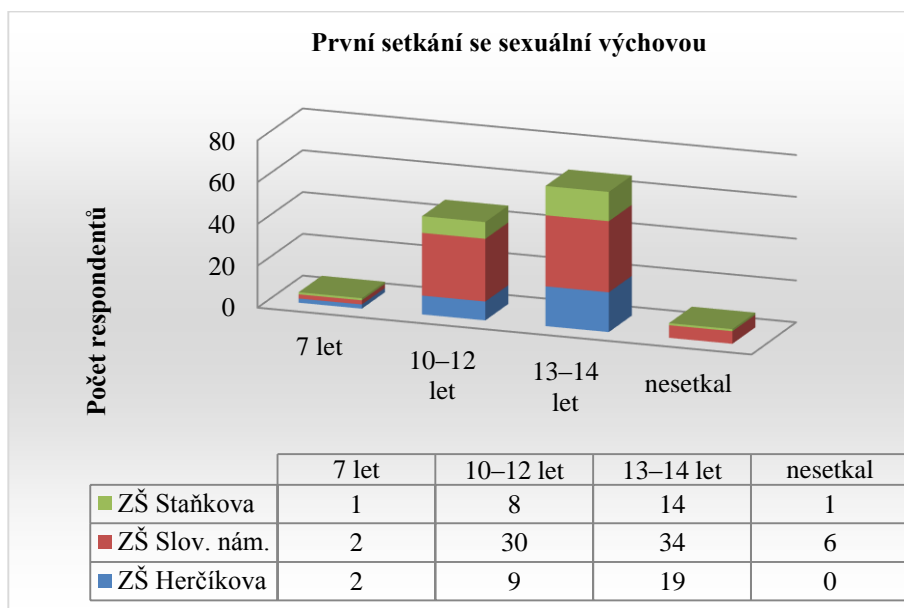
Otázka číslo 8 zjišťuje, zda dospívající mládež má zájem řešit otázky sexuality s rodiči nebo s pedagogy na jedné straně, či vyhledává jiné zdroje informací. Z odpovědí respondentů jednoznačně vyplývá snaha dospívající mládeže získávat tyto informace spíše z odosobněných či anonymních zdrojů, nikoli od nejbližších příbuzných či přátel. Odpověď, že jsou to kamarádi, tvoří druhou nejčetnější výpovědní jednotku. Důležitou a neočekávanou informací je minimální zájem respondentů otevřít se v této oblasti komunikace rodičům. Očekávaným faktem je minimální zájem o tištěnou literaturu na dané téma.

Dospívající mládež v převážné většině nevyhledává odpovědi na své otázky u rodičů ani pedagogů.

Otázka číslo 9: Činí ti problém mluvit o sexu s rodiči? (Graf 9)

Graf 9

Otázka číslo 9 vhodně doplňuje otázku číslo 8. Překvapivě však převládá záporná odpověď, tedy že nečiní, nicméně v odpovědích otázky číslo 8 nebyla komunikace s rodiči na dané téma potvrzena. Odpovědi jsou celkem vyrovnané a tím nám nedokreslují informaci o komunikaci mezi rodiči či pedagogy na aktuální téma.

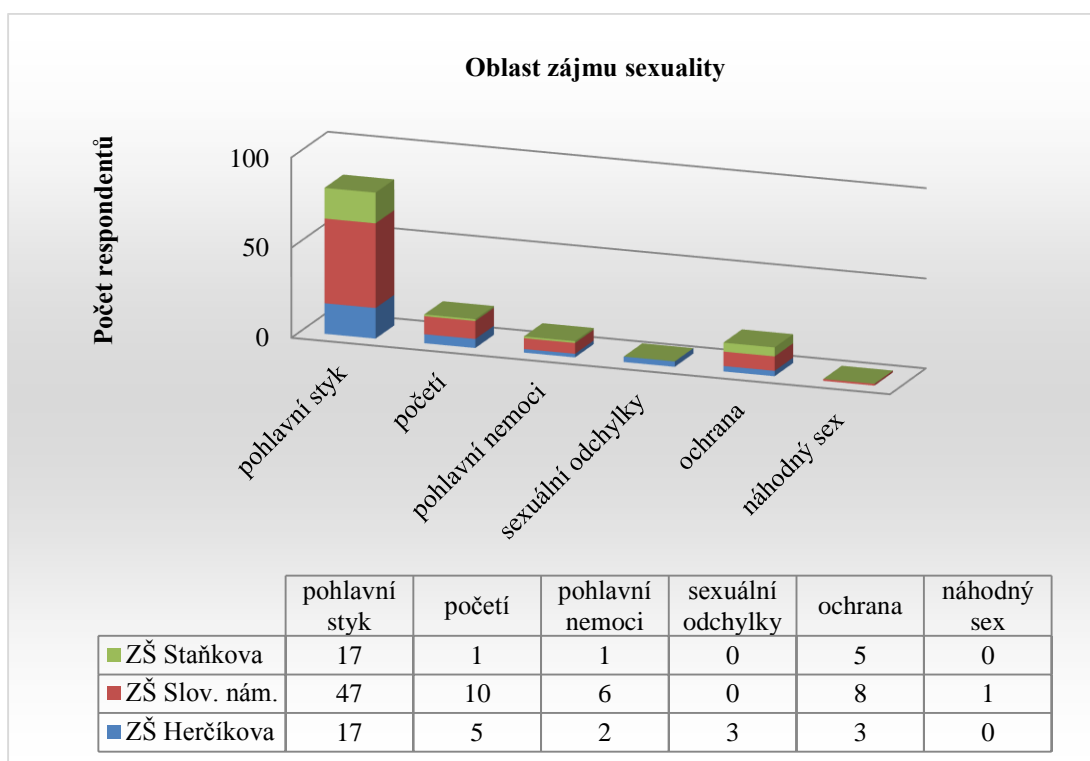
Otázka číslo 10: V kolika letech jsi se poprvé setkal/a se sexuální výchovou ve škole? (Graf 10)

Graf 10

Otázka číslo 10 mapuje věkové rozpětí respondentů, kdy si žák uvědomuje, že se s tímto tématem setkal. Nad rámec otázek uvedených v dotazníku byla respondenty přidána odpověď, že se se sexuální výchovou vůbec nesešli. Právě tyto odpovědi se mi jeví jako zavádějící ve vztahu k označení získávání vědomostí z oblasti sexuality, označované jako „sexuální výchova“. Mohu se domnívat, že tato odpověď může vyjadřovat dvojí skutečnost. Za prvé neexistuje předmět označený sexuální výchova, tzn. nikdy jsme se ve škole se sexualitou neseznamovali. Nebo za druhé to může znamenat fakt, že někteří pedagogové se těchto oblastí dotýkají i v rámci učebních osnov opatrně, či dokonce neradi.

Můžeme zde vyzorovat určitý ostych v mezigeneračním předávání informací z intimní oblasti života člověka.

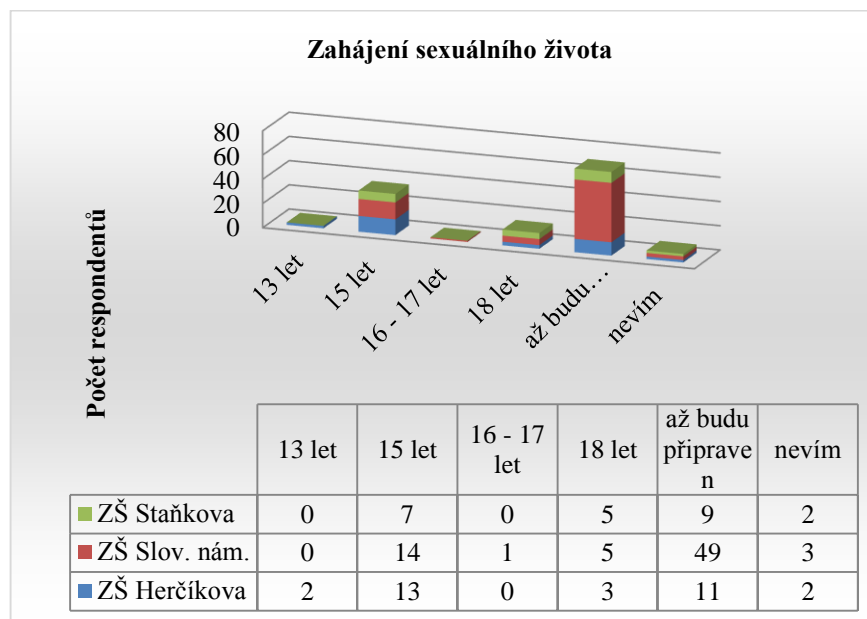
Otázka číslo 11: Jaká oblast sexuality tě nejvíce zajímá? (Graf 11)

Graf 11

Otázka číslo 11 nám dává informaci, že největší zájem respondentů se týká fyzického spojení mezi mužem a ženou, podstatně méně informací z nabízených alternativ dotazníku. Varovným faktem je absence zájmu o témata ochrany před nechtěným početím, příp. o téma pohlavní choroby.

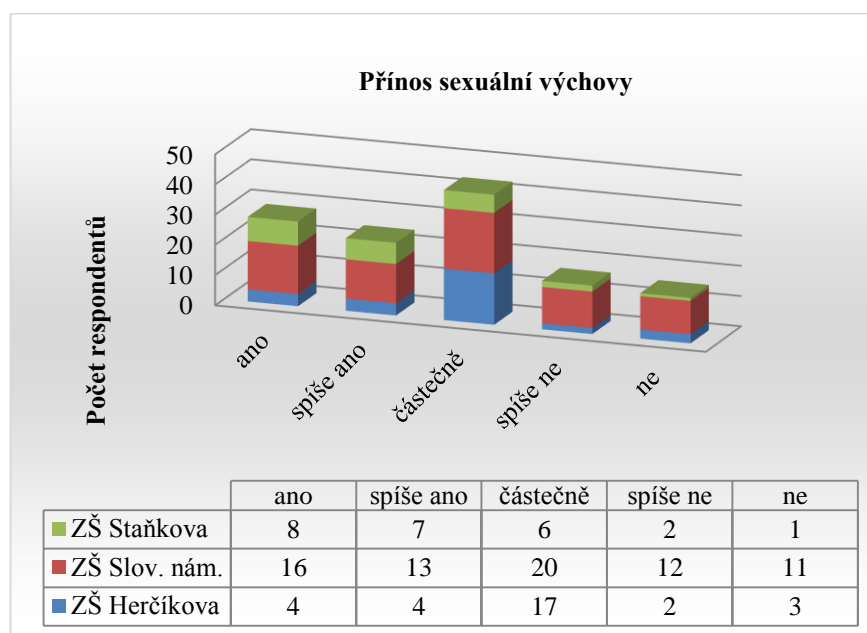
Otázka číslo 12: Sděl, prosím, svůj názor, kdy (v kolika letech) by měl být zahájen sexuální život? (Graf 12)

Graf 12

Na rozdíl od odpovědí z předchozí otázky číslo 11 se jeví překvapivě kladný přístup k připravenosti zahájení sexuálního života. Z nabízených možností absolutně nejčetnější odpovědí byla „až na to budu připraven/a“, což dokresluje níže uvedený graf.

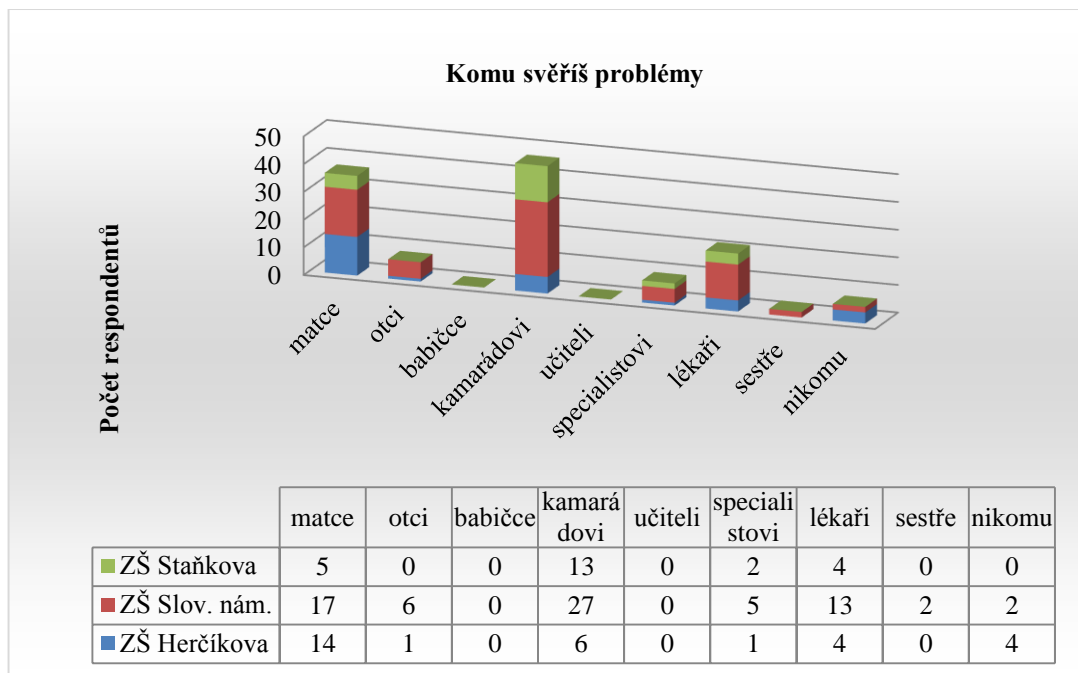
Otázka číslo 13: Je pro tebe sexuální výchova v rámci vyučovacího procesu přínosná? (Graf 13)

Graf 13

Otázkou číslo 13 se pokouším nalézt odpověď na přínos informací získaných v rámci vyučovacího procesu. Kladné odpovědi včetně možnosti „částečně“ převažují, tedy lze usuzovat, že informace získávané ve školním prostředí jsou přínosné.

Otázka číslo 14: Pokud budeš mít problémy sexuálního charakteru, komu se svěříš?
(Graf 14)

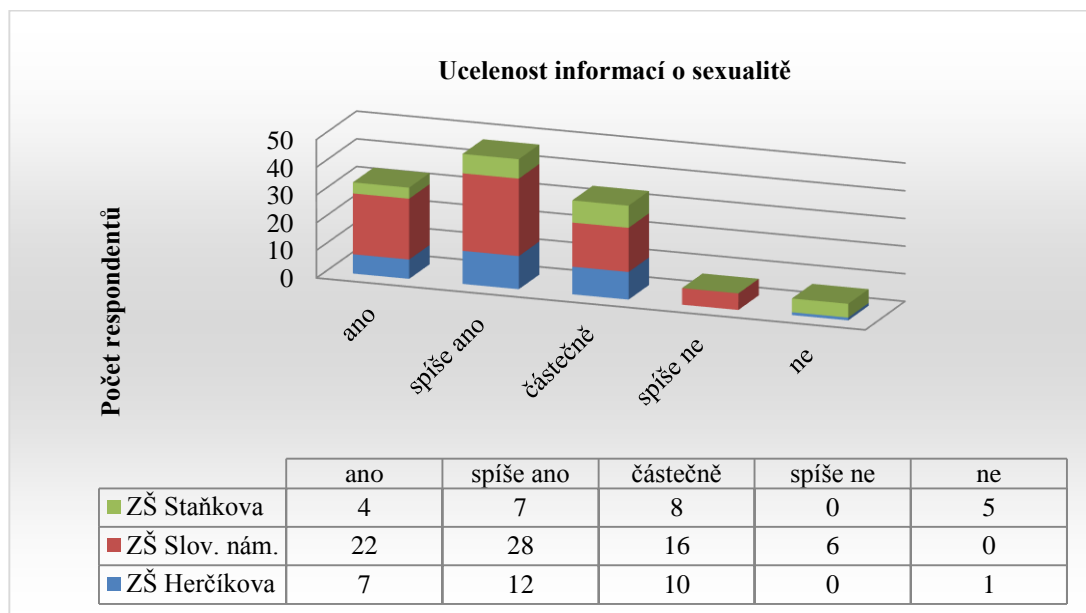

Graf 14

Otázka č. 14 řeší svěření důvěry při problémech sexuálního charakteru. Absolutně nejčetnější je odpověď v počtu 46 z celkového počtu 126 je kamarádovi, což nám dokazuje důležitost vazby mezi vrstevníky cílové skupiny respondentů. Počet 36 odpovědí v případě důvěryhodné osoby matky je druhou nejčetnější odpovědí. Na třetím místě je to potom lékař, na kterého by se respondenti v případě svých problémů v oblasti sexuality obrátili. Negativně působí odpověď žáků v případě svěření důvěry učitel, žádný z dotázaných respondentů by pomoc u pedagoga nevyhledal. Ani jeden respondent taktéž nezvolil odpověď při svěření důvěry babičce.

Z mého pohledu se jeví odpovědi respondentů neuspokojivé. Vnímám určitý ostych s vložením důvěry nejbližším, tedy rodině, zejména matce nebo otci, kteří by primárně měly být informováni o problémech svého dospívajícího dítěte.

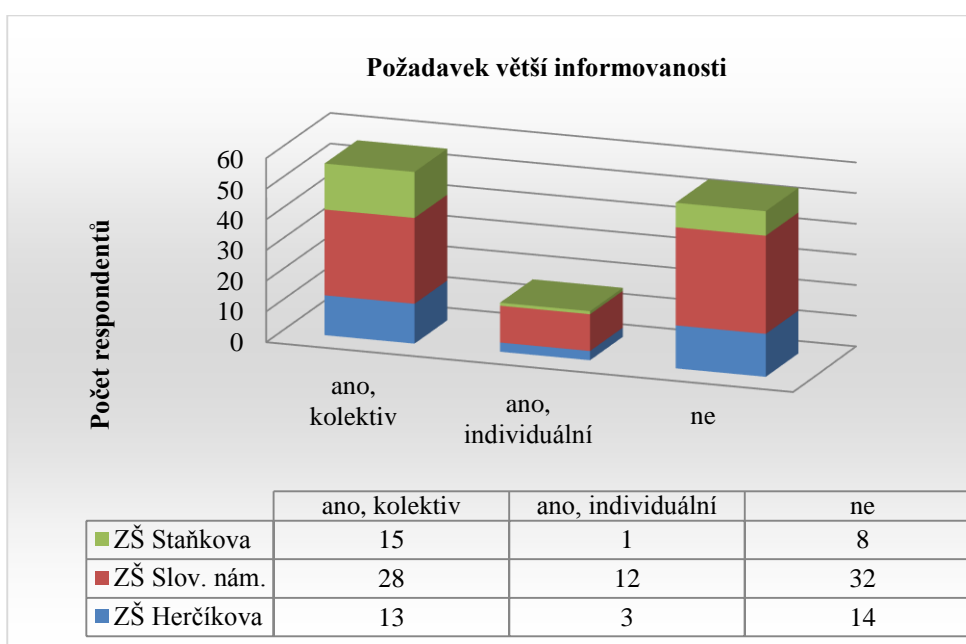
Otázka číslo 15: Myslíš si, že máš ucelené a dostačující informace o sexuálním životě?
(Graf 15)

Graf 15

Převážně kladné výsledky u možnosti ano, spíše ano či částečně, jsou v celkovém počtu 114 odpovědi u otázky číslo 15 týkající se ucelených informací o sexuálním životě a vypovídají o tom, že respondenti se domnívají, že získané informace jsou dostačující a ucelené. Tuto skutečnost lze však zpochybnit, protože subjektivní posouzení znalostí z oblasti lidské sexuality nám neumožňuje prokázat jejich skutečné znalosti.

Otázka číslo 16: Chtěl/a bys ve škole získávat více poznatků o sexualitě? (Graf 16)

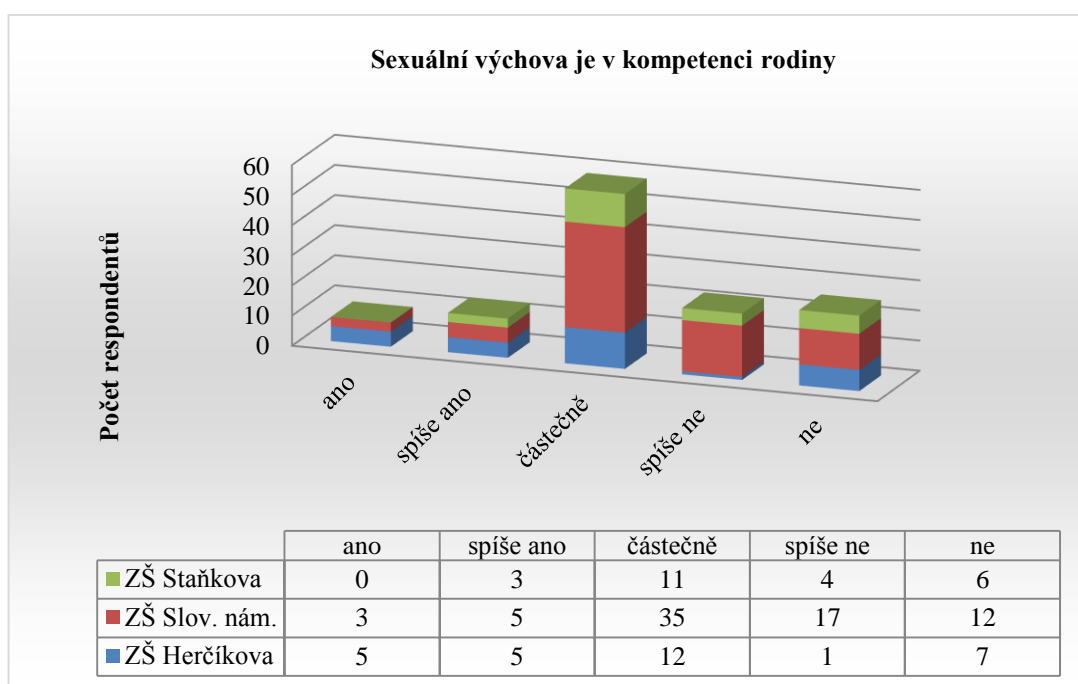

Graf 16

Cílem otázky číslo 16 bylo zjištění, zda se žáci domnívají, že jsou jim v rámci výuky předávány dostačující informace týkající se oblasti lidské sexuality, anebo mají požadavek získání širšího vhledu do problematiky. Možnosti odpovědí byly v případě kladných odpovědí s možností individuální či kolektivní výuky.

Celkové hodnocení je však rozporné. Přestože převažují kladné odpovědi, 54 respondentů z celkového počtu 126 odpovědělo ve smyslu, že není třeba získávat v rámci výuky ucelenější informace z oblasti lidské sexuality.

Otázka číslo 17: Přikláníš se k názoru, že sexuální výchova je především záležitostí rodiny? (Graf 17)

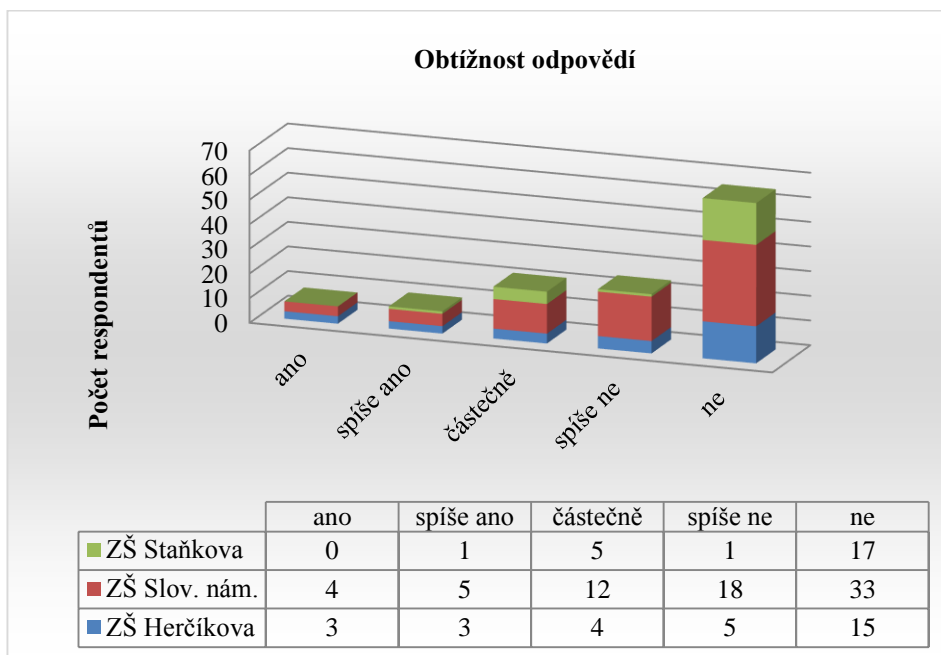

Graf 17

Téměř polovina respondentů se domnívá, že sexuální výchova je primárně záležitostí rodiny. Otázkou však zůstává, zda je to přirozený vliv působení rodinné výchovy, anebo jsou to vědomosti získané školní výukou. Následné odpovědi z kategorie „spíše ne“ či „ne“ však poukazují na domněnku, že by sexuální výchova měla být více záležitostí institucionální. Z tohoto pohledu však nelze vyhodnotit, v čí kompetenci by vlastně sexuální výchova jako taková měla být.

Z uvedených odpovědí mohu usuzovat nejistotu podloženou nedostatečnou informovaností dospívající mládeže.

Otázka číslo 18: Bylo pro tebe obtížné odpovídat na otázky uvedené v tomto dotazníku? (Graf 18)

Graf 18

Téměř dvě třetiny dotazovaných odpověděly, že odpovídat na otázky uvedené v dotazníku pro ně nebylo obtížné. Otázkou však může být, zda ve všech případech byly dotazy správně pochopeny, z důvodu subjektivního hodnocení každého jednotlivého respondenta výzkumného šetření.

Zpracování a vyhodnocení výstupů

Pro kvantitativní výzkum bylo předáno do předem zvolených škol celkem 126 dotazníků, přičemž návratnost byla 100 %, tedy odpovědi byly hodnoceny od 126 dotázaných respondentů, žáků 9. ročníku základních škol. Při kompletaci a sumarizaci vybraného vzorku dat jsem si předem v softwarové aplikaci Excel vytvořila tabulku, do níž jsem postupně zaznamenávala výsledky kladených dotazů. Výsledné výstupy jsem následně přenášela do grafického znázornění jednotlivých tabulek (viz výše).

Výsledky výzkumného šetření budou prezentovány v další části této diplomové práce a současně budou verifikovány, případně falzifikovány mnou stanovené hypotézy.

Závěrem pak zhodnotím mnou očekávané výstupy ve vazbě na stanovené cíle této práce.

5.5 EMPIRICKÁ SONDA KVALITATIVNÍHO CHARAKTERU

Před velmi krátkou dobou, před dvěma měsíci, jsem uskutečnila cestu za synem, který současně pracovníčně pobývá v blízkosti „černého kontinentu“, tedy konkrétně na Zanzibaru, což je malý ostrov v Indickém oceánu východně od Afriky. Vzhledem k okolnosti, že jsem v té době realizovala výzkum pro tuto diplomovou práci, zajímalo mne, jakou formou na Zanzibaru probíhá předávání informací z oblasti lidské sexuality. Chtěla jsem konfrontovat své doposud načerpané teoretické poznatky z dostupné literatury s realitou na místě samotném. Syn mi v průběhu mého pobytu zprostředkoval schůzku s panem ředitelem místní privátní základní školy (Dr. Abdulaz Dada), který v přátelské atmosféře reagoval na mé předem připravené dotazy. Pro ilustraci jsou v příloze přiloženy dvě fotografie místní školy na Zanzibaru, v městské čtvrti Mkunazini, Stone Town (viz příloha P III a P IV).

Zanzibar

Zanzibar je souhrnný název dvou ostrovů ležících u sebe při východoafrickém pobřeží: jižní ostrov se jmenuje Zanzibar, severní ostrov Pemba. Na počátku druhého tisíciletí žil na ostrovech téměř 1 milion obyvatel. Zanzibar je autonomní stát, který s Tanganikou tvoří jednotný stát – Tanzanii. Dnešní oficiální název je Sjediněná republika Tanzanie. Samotný název Tanzanie je složeninou dvou slov: Tanganika a Zanzibar. Převažujícím náboženstvím je islám. Právní systém je založen na anglickém obyčejovém právu. Hlavní ekonomickou aktivitou je obchod s kořením, v poslední době však dochází k rozvoji turismu.

Školství

Je možné konstatovat, že školství v Tanzanii není tak zdaleka rozvinuté jako v našich poměrech. Přestože je školní docházka povinná, všechny děti školu nenavštěvují. Rozdílnost je patrná u městských dětí a dětí žijících na odlehlých místech civilizace. Základní školství je charakteristické dvěma stupni vzdělání. „A primary school“ nebo také „Elementary school“ je první základní stupeň vzdělání dětí ve věku 6–14 let. Tato forma školní výuky je povinná, je realizována na veřejných a privátních školách. Druhý stupeň pro děti ve věku 15–19 let, který již není povinný, je „Secondary school“, což je v našich poměrech srovnatelné se střední školou.

Kvalitativní forma výzkumu

Výzkum ohledně znalostí dětí základních škol z oblasti lidské sexuality na Zanzibaru ve vazbě na uskutečněný realizovaný výzkum proběhl v kanceláři ředitele privátní základní školy, a to za přítomnosti mého syna, který figuroval v rámci výzkumu jako tlumočnický do anglického jazyka. Měla jsem připravenou tištěnou verzi vypracovaného dotazníku, který je přílohou této práce, a současně jsem si připravila i volné otázky vážící se k dané problematice. Výstupy pak byly zaznamenány na telefon umožňující záznam a uchování zvukových dat. Tato data jsem následně vyhodnocovala s níže uvedenými závěry.

Zjištění

Očekávaná rozdílnost přístupu byla mnou potvrzena. Vzhledem k faktu, že na Zanzibaru je téměř 90 % obyvatel muslimského vyznání, přístup k sexuální výchově je touto okolností významně ovlivněn. Vláda má opětovaně snahu zavést sexuální osvětu, a to zejména s ohledem na ochranu zdraví (vysoký výskyt AIDS) a ochranu před nežádoucími otěhotněními. Ovšem z hlediska náboženského vyznání jde o zásadně konzervativní téma, které ze strany rodičů naráží na značný odpor při snaze o zavedení jakékoliv sexuální osvěty do škol. V případě problémů mládeže souvisejících s jejich sexuální intimitou nesvěří se ani ve škole, ani rodičům, řeší je po své linii, případně neřeší vůbec. Ohledně zahájení sexuálního života mi bylo panem ředitelem sděleno, že je to věk kolem 13 let dítěte.

Velký problém pan ředitel vidí v rozšíření masových médií, zejména expanzi internetu a mobilní techniky. Děti si vyhledávají z největší části informace týkající se sexu právě na internetu a následně se snaží poznatky implementovat do praxe. Bez celkového vhledu do problematiky, součinnosti rodiny a školy vidí ředitel školy problém sexuální osvěty jako těžce realizovatelný.

Závěr

Potíže vyplývající z minimální, či respektive žádné sexuální výchovy sebou přinášejí problémy ve formě šíření pohlavních nemocí a neplánovaných těhotenství, často i nezletilých. Pokud nebude tato problematika řešena z úrovně státu, považuji problémy afrického kontinentu v této oblasti jako jen těžko řešitelné a forma pomoci nevládních organizací nebude mít požadovaný efekt.

5.6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Prvotní informace týkající se lidské sexuality by měly vzejít z přirozeného prostředí rodiny, ve kterém děti vyrůstají. Jejich postoje a názory jsou touto výchovou ovlivněny a jednodušná forma předávání citlivých informací ze sexuální oblasti se nemusí jevit jako optimální. Za vhodné řešení pak považují součinnost rodiny, školy a ostatních institucí participujících na výchově dítěte.

Hypotéza **H1**:

„Soudobá společnost přesouvá odpovědnost týkající se sexuální výchovy na rodiče.“

Ačkoliv je zavedení sexuální výchovy do škol záležitostí několika desítek let, není toto téma koncepčně zpracováno. V povinných dokumentech národního vzdělávání je v rámci vzdělávacího programu obecná sexuální výchova zahrnuta, ovšem je dále na rozpracovanosti jednotlivých školních vzdělávacích programech, jak bude tato problematika uchopena. Vzhledem k okolnosti, že není sexuální výchova prezentována jako samostatný vyučovací předmět, prolíná se několika předměty současně. Jedná se o takzvané průřezové téma.

Není možné s určitostí potvrdit, že společnost přesouvá odpovědnost v sexuální výchově na rodiče, spíše lze konstatovat, že tato výchova není koncepční. Hypotéza byla verifikována pouze částečně.

Hypotéza **H2**:

„Dospívající mládež má zájem řešit otázky sexuality více s rodiči než s pedagogy.“

Odpovědi na otázky zájmu spolupráce rodičů a dětí byly předmětem dotazníkového šetření. Absolutně nejčastější odpovědi týkající se problematiky sexuality ve vazbě na důvěryhodnou osobu bylo svěření se kamarádovi. Je všeobecně známé, že vrstevníci v období dospívání hrají ve vztazích významnou úlohu. Přestože z výzkumu vyplynulo, že vybranému vzorku respondentů nečiní problém hovořit o sexu s rodiči, v případě vlastních sexuálních problémů však pro ně není rodič vhodným posluchačem, případně poradcem.

Druhý nejčastější zdroj k získávání předmětných informací je internet. Samotná skutečnost vyplývající z odpovědí dotazníku zní, že s pedagogem řešit problémy mládež nemá zájem.

Přes uvedená fakta lze konstatovat, že dospívající mládež má zájem řešit své problémy sexuálního charakteru více s rodiči než s pedagogy. Hypotéza byla verifikována.

Hypotéza **H3**:

„Ucelené informace týkající se sexuality získané ve škole jsou pro žáky přínosnější než informace získané mimo školu.“

Hypotéza H3 úzce koresponduje s hypotézou H2. Z výše uvedených informací vyplývá, že školní sexuální výchova není zcela koncepční, nelze ji také jednotně uchopit a z těchto hledisek pak výstupy znalostí, poznatků a informovanosti z oblasti lidské sexuality je nutno posuzovat individuálně. Každý jedinec je výjimečný a neopakovatelný, a tudíž hodnocení ohledně sexuálních znalostí je velmi subjektivní. Na čem se lze objektivně shodnout, je však přínosnost získávaných informací. Samotný fakt, že každého z oblasti sexuality zajímá něco jiného, nemůže korespondovat s uniformitou předávaných informací, byť zajišťovaných formou školní výuky.

Hypotéza H3 byla falzifikována. Pro žáky nejsou ucelené informace získané ve škole přínosnější než ty, které získávají z jiných zdrojů, mimo školní výuku.

Hypotéza **H4**:

„Sexuální výchova ve školství aktuálně reaguje na multikulturalismus v postmoderní společnosti.“

Obdobně jako při hodnocení předchozích hypotéz je nutno konstatovat, že soudobá společnost není připravena aktuálně reagovat na prolínání různých kultur v jednom prostředí. Skutečnosti a fakta kolem lidské sexuality, které jsou jednou kulturou vyzdvihovány, mohou být jinou kulturou zavrhovány. Pokud jsme první hypotézou tvrdili, že společnost může částečně přenášet odpovědnost z oblasti sexuální výchovy na rodiče, můžeme toto tvrzení provázat i s touto hypotézou.

Taktéž hypotéza H4 byla falzifikována. Sexuální výchova formou školní výuky nereaguje na různost přístupů v rámci propojování odlišných kultur v jednom prostředí současné společnosti.

ZÁVĚR

Výchova a vzdělávání je cílevědomé působení na jedince v souladu s normami dané společnosti. S historickým vývojem přicházejí různé koncepce dle aktuálnosti společenských zájmů a potřeb. Přestože byla snaha zavést prvky sexuální výchovy do škol i před rokem 1989, docházelo k nesouladu mezi vytčeným cílem a realitou, a to z důvodu centralizace výchovy v duchu komunistické ideologie a také nepřipraveností pedagogů. Odpovědi na otázky z oblasti lidské sexuality byly ponechány rodině. Důsledkem pak bylo zahájení sexuálního života vedeného pudovými instinkty, bez patřičného rozvoje osobnosti v této oblasti, s důsledkem nežádoucích otěhotnění mnohdy i nezletilých dívek. Přestože současná generace rodičů předává své zkušenosti svým dětem, není možné konstatovat, že by vývojem okolností k odtabuizování sexuálních témat bylo v oblasti předávání informací o lidské sexualitě jakkoli koncepčně přistupováno. Stejně tak jako před rokem 1989, i v současnosti není sexuální výchova vymezena v rámci školní edukace jako samostatný předmět. Podobný je náhled i z hlediska informovanosti na toto téma. Nejvíce je komunikace rozšířena mezi vrstevníky, méně pak je téma sexu probíráno v rodinném kruhu a nejmenší měrou se podílí na šíření informací škola formou výuky. Je to možná dáno vnějšími okolnostmi.

Pokud je nastolena společenská otázka přístupu k sexuální výchově, přikláním se k názoru, že prvotní informace jsou předávány v rámci socializace jedince v rodině, postupně v této oblasti získávají vliv další instituce podílející se na výchově. Východiskem kvalitní přípravy jedince v oblasti sexuálních dovedností by tedy mohla být vzájemná součinnost všech činitelů zasahujících a ovlivňujících vývoj člověka.

Kulturní proměny v rámci celosvětového prostoru bezesporu zasahují do současného života člověka. Společnosti se proměňují, různým způsobem vyvíjejí, ale základní východiska vlastní kultury a náboženství mají stálý vliv na některé aspekty, tedy i na pohled na sexuální výchovu ve světovém měřítku.

Hlavní cíl sexuální osvěty a výchovy spatřuji v ochraně zdraví a ochraně před nežádoucími otěhotněními.

Cílem mé práce bylo zjištění informovanosti z oblasti sexuální výchovy žáků současných devátých tříd vybraných základních škol v Brně, městské části Královo Pole. Zajímalo mě, jak se změnil mezigeneračně přístup k sexuální výchově, ať již z pohledu rodiny, nebo jiných institucí podílejících se na výchově jedince.

Teoretickou i praktickou částí mé práce se prolíná téma propojování kultur v rámci soudobé společnosti. Můžeme se tedy ptát: Je možné vytvořit jednotný koncept sexuální výchovy? S přihlédnutím k různosti kultur a náboženství a s tím souvisejícího přístupu k lidské sexualitě není možno téma jednotně uchopit.

Cílem výzkumu bylo verifikovat nebo falzifikovat výzkumné otázky formulované do hypotéz. První hypotéza týkající se tvrzení, že soudobá společnost přesouvá odpovědnost v oblasti sexuální výchovy na rodinu, nebyla zcela potvrzena.

Oproti tomu druhá hypotéza byla potvrzena. Bylo zjištěno, že soudobá mládež má zájem řešit sexuální problematiku s rodiči, méně pak s pedagogy. Snad samotný fakt větší důvěry svěřené blízkým se může zdát uspokojivým.

Třetí hypotéza týkající se tvrzení, že informace získávané formou školní výuky v oblasti lidské sexuality jsou přínosnější než informace získávané z jiných zdrojů, byla falzifikována. Primárním zdrojem informací jsou masová média a na druhém místě jsou to kamarádi-vrstevníci.

Poslední výzkumná otázka, která se týkala reakce soudobého školství na výuku v souvislosti s prolínáním různých kultur střetávajících se v jedné společnosti a reagujících na otázky sexuální výchovy, byla rovněž falzifikována. Soudobé školství není v této problematice nikterak koncepčně nastaveno.

Praktická část mé práce je doplněna poznatky z africké kultury v předmětném kontextu, na základě mé návštěvy ostrovní země Zanzibar.

Mým cílem bylo taktéž přiblížit pro bližší pochopení komplexnosti problematiky rozdílnost kultur a tradičních přístupů k otázkám lidské sexuality. Žijeme ve světě konstruovaném tradicí, kulturou a společností, tedy i my samotní jsme nositeli a spolutvárci tradice a kultury.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AUGUSTYN, J., *Sexuální výchova v rodině a ve škole: [cile, zásady, metody]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 77 s. ISBN 80-7192-331-1.

BAUER, J., *Sex v dějinách*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2003, 188 s. ISBN 80-7268-252-0.

CAPPONI, V., NOVÁK, T., HAJNOVÁ, R., *Sexuologický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994, 149 s. ISBN 80-7169-115-1.

DEWEY, J., My Pedagogic Creed. *The School Journal*, 1897, vol. 54, pp. 77-80

DIAZ, J., *Moje první knížka o sexu*. Přeložila Jaroslava PAUCHOVÁ. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. 99 str. ISBN 978-80-7360-861-3.

FAFEJTA, M., *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz, 2004, 159 s. ISBN 80-86768-06-6.

FENWICKOVÁ, E., WALKER, R., *Sexuální výchova. Průvodce citovým a tělesným dožíváním*. Praha: Cesty, 1996. 94 s. ISBN 80-7181-022-3.

FIFKOVÁ, H., a kol., *Sexuální výchova. Příručka pro učitele*. Praha: Mamte, ISBN:978-80-87000-29-8.

FOUCAULT, M., *Dějiny sexuality 1., Vůle k vědě*. V Praze: Herrmann & synové, 1999, 189 s.

FREUD, S., *Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci*. 2. vyd. v Orbisu. Praha: Orbis, 1991, 88 s. ISBN 80-235-0023-6.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H., *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al., *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Padio, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KUBÍK, J., *Sexualita bez tabu*. Broumovice: Carpe diem, 2010. 324 str. ISBN 978-80-87195-10-9.

KUBY, G., *Globální sexuální revoluce: ztráta svobody ve jménu svobody*. Vyd. 1. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2014, 413 s. ISBN 978-80-87864-13-5.

KUKLÍK, J., *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6.

MACHOVÁ, J., kolektiv. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada Publishing, 2009. 291 str. ISBN 978-80-247-2715-8.

MALINA J., a kol., *Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti*. Brno: Nauma, 2007. s. ISBN 978-80-7204-494-8.

PESTALOZZI, J. H., *Linhart a Gertruda: kniha pro lid*. Čejkovice: Zd. Sadovský, 1899, 230 s.

PONDĚLÍČEK, I., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J., *Lidská sexualita jako projev přirozenosti a kultury*. 2. dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1974, 383 s., mp.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J., *Nezralá sexualita*. Praha: Avicenum 1990. 139 s. ISBN 80-201-0008-3.

PRUCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. 328 s. ISBN 80-7178-252-1.

ROUSSEAU, J.-J., *Emil, čili, O vychování*. 3. vyd., zrevidované. Olomouc: Promberger, 1926, 420 s.

STIFUNG, RICHARD, LEWINSOHN, MORUS. *Světové dějiny sexuality*. Praha: Naše Vojsko, 1992. 282 s. ISBN 80-206-0071-X.

STINGL, M., *Sex v pěti dílech světa, aneb, Cestopis časem a prostorem tělesné lásky*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2006, 112 s. ISBN 80-7217-388-x.

SVATOŠ, T., *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa: sborník příspěvků ze 6. celostátní konference K aktuálním otázkám rodinné výchovy : Hradec Králové 9.4.2003*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, 152 s. ISBN 80-7041-078-7.

ŠILEROVÁ, L., *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2003, 103 s. ISBN 80-247-0291-6.

TÄUBNER, V., *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. Praha: Fortuna, 1996. 45 s. ISBN 80-7071-029-2.

TROJAN, O., *Jak mluvit s dětmi o sexu: rádce pro rodiče a učitele*. Praha: Fragment, 2009. 152 s. ISBN 978-80-253-0833-2.

UZEL, R., *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 28 s. ISBN 80-86991-69-5.

VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, 1. vydání. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

WEISS, P. a kol., *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: MAXDORF, 2011. 384 s. ISBN 978-80-7345-238-4.

ZVĚŘINA, J., WEISS, P., *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001, 159 s. ISBN 80-7178-558-X.

Odborné časopisy:

Scan: časopis Fakultní nemocnice a Lékařské fakulty UK v Hradci Králové. Hradec Králové: 4/2002

Internetové zdroje:

<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>, dne 3. 2. 2015

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>, dne 19. 2. 2015

<http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika>, dne 26. 2. 2015

<http://lekarske.slovniky.cz/lexikon-pojem/sexualita-3>, dne 26. 2. 2015

<http://www.revuepolitika.cz/clanky/882/sexualni-role-dnes>, dne 4. 3. 2015

<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>, dne 5. 3. 2015

http://www2.hu-berlin.de/sexology/CZ/hynie_cz.htm, dne 5. 3. 2015

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AIDS	Acquired Immunodeficiency Syndrome (Syndrom získaného imunodeficitu)
HIV	Human Immunodeficiency Virus (Virus lidské imunitní nedostatečnosti)
IPPF	International Planned Parenthood Federation (Mezinárodní federace plánovaného rodičovství)
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSN	Organizace spojených národů
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Systém kurikulárních dokumentů.....	34
--	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	49
Graf 2	49
Graf 3	50
Graf 4	50
Graf 5	51
Graf 6	52
Graf 7	52
Graf 8	53
Graf 9	54
Graf 10	54
Graf 11	55
Graf 12	56
Graf 13	56
Graf 14	57
Graf 15	58
Graf 16	58
Graf 17	59
Graf 18	60

SEZNAM PŘÍLOH

P I → Dotazník v českém jazyce

P II → Dotazník v anglickém jazyce

P III → Základní škola - Zanzibar

P IV → Detailní foto téže základní školy

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK V ČESKÉM JAZYCE

D O T A Z N Í K

Úvodem vám děkuji za čas, který jste ochotni věnovat níže uvedeným dotazům. Cílem tohoto výzkumu je získání informací týkajících se oblasti sexuální výchovy. Získaná data budou podkladem pro praktickou část mé diplomové práce. Tímto vás ujišťuji, že nikde není uvedeno vaše jméno ani příjmení. Tento dotazník je zcela anonymní a jeho vyplnění vám zabere přibližně 15 minut.

Bc. Martina Prudíková

Odpovědi, prosím, označte křížkem:

1. Věk

- 12 let
- 13 let
- 14 let
- 15 let

2. Který ročník základní školy navštěvuješ?

- 7.
- 8.
- 9.

3. Pohlaví

- dívka
- chlapec

4. Národnost (prosím vypsát - např. česká...)

.....

5. Náboženské vyznání

- křesťanské
- muslimské
- bez náboženského vyznání
- jiné (prosím dopsat)

6. Máš ve třídě spolužáka z jiné etnické kultury než jsi sám?

- ano
- ne

7. Jaké máš informace o etnických odlišnostech z oblasti sexuální výchovy?

- přístup k sexuální výchově je ve všech kulturách stejný
- přístup je ovlivněn náboženským vyznáním
- o tyto informace neprojevují zájem
- nemám žádné informace, přestože mne zajímají

8. Pokud tě zajímá cokoli o lidské sexualitě, kde vyhledáš odpovědi na své otázky?

- u kamaráda
- u rodičů

- u pedagoga
- na internetu
- v literatuře

9. Činí ti problém mluvit o sexu s rodiči?

- ano
- ne
- nevím, ještě jsem s rodiči o sexu nemluvil/la

10. V kolika letech jsi se poprvé setkal/a se sexuální výchovou ve škole?

- 10 – 12 let
- 13 – 14 let
- dříve než je uvedeno (prosím dopsat věk)

11. Jaká oblast sexuality tě nejvíce zajímá?

- pohlavní styk
- početí, těhotenství, porod
- pohlavní nemoci
- sexuální odchytky
- ochrana před nechtěným početím, příp. pohlavními chorobami
- jiná (prosím uvést jaká)

12. Sděľ, prosím, svůj názor, kdy (v kolika letech) by měl být zahájen sexuální život?

- po dovršení 15 let
- po dovršení 18 let
- až na to budu připraven/a
- nevím
- jiná odpověď (prosím dopsat)

13. Je pro tebe sexuální výchova v rámci vyučovacího procesu přínosná?

- ano
- spíše ano
- částečně
- spíše ne
- ne

**14. Pokud budeš mít problémy sexuálního charakteru, komu se svěříš?
(můžeš zaškrtnout více možností)**

- matce
- otci
- babičce
- kamarádovi
- učitelu
- specializovanému pedagogovi
- lékaři
- jiné osobě (prosím uveď jaké)

15. Myslíš si, že máš ucelené a dostačující informace o sexuálním životě?

- ano
- spíše ano

- částečně
- spíše ne
- ne

16. Chtěl/a bys ve škole získávat více poznatků o sexualitě?

- ano, v rámci kolektivní výuky
- ano, s individuálním přístupem specializovaného pedagoga
- ne, informace jsou pro mne dostačující

17. Přikláníš se k názoru, že sexuální výchova je především záležitostí rodiny?

- ano
- spíše ano
- částečně
- spíše ne
- ne

18. Bylo pro tebe obtížné odpovídat na otázky uvedené v tomto dotazníku?

- ano
- spíše ano
- částečně
- spíše ne
- ne

Děkuji za spolupráci.

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK V ANGLICKÉM JAZYCE

QUESTIONNAIRE

First of all let me thank you for the time that you are willing to devote to the questions below. The aim of this research is to gain information concerning the area of sexual education. The data will be used for practical part of my diploma thesis. Let me also assure you that your name or surname is not stated anywhere and that this questionnaire is completely anonymous. It will take you about 15 minutes to fill in.

Bc. Martina Prudíková

Mark your answers with a cross, please.

1. Age

- a. 12
- b. 13
- c. 14
- d. 15

2. Which year at school do you attend?

- a. 7th
- b. 8th
- c. 9th

3. Sex

- a. Girl
- b. Boy

4. Nationality (write in full, please – e.g.

Czech...)_____

5. Religion

- a. Christian
- b. Muslim
- c. No religion
- d. Other (please, state) _____

6. Is there any classmate of other ethnic group in your class?

- a. Yes
- b. No

- 7. What is your information about ethnic differences concerning sexual education?**
- Attitude towards sexual education is the same in all cultures.
 - Attitude is influenced by religion.
 - I'm not interested in this topic.
 - I don't have any information, although I am interested in it.
- 8. If there is anything you are interested about in the area of human sexuality, where do you search for answers to your questions?**
- A friend
 - Parents
 - A teacher
 - The internet
 - Literature
- 9. Is it problematic for you to talk to your parents about sex?**
- Yes
 - No
 - I don't know, I haven't talked to them about sex yet.
- 10. At what age did you first meet sexual education at school?**
- 10-12
 - 13-14
- 11. What area of sexuality are you most interested in?**
- Sexual intercourse
 - Conception, pregnancy, giving birth
 - Sexual diseases
 - Sexual deviations
 - Protection against conception, or sexual diseases
 - Other (please state) _____
- 12. At what age do you think a person should start their sexual life?**
- 15 and older
 - 18 and older
 - When I am prepared
 - I don't know
 - Other (please state) _____
- 13. Do you find sexual education as a part of educational process useful?**
- Yes
 - Probably yes
 - Partly
 - Probably not

e. No

14. If you have a sex-related problem, who will you talk to? (you may mark more answers)

- a. Mother
- b. Father
- c. Grandma
- d. Friend
- e. Teacher
- f. Specialized teacher
- g. Medicine doctor
- h. another person (please state) _____

15. Do you think you have enough thorough information on sexual life?

- a. Yes
- b. Probably yes
- c. Partly
- d. Probably not
- e. No

16. Would you like to get more information on sexuality at school?

- a. Yes, as a part of group learning.
- b. Yes, with individual attitude of a specialized teacher.
- c. No, I have enough information.

17. Do you agree with the opinion that sexual education is mainly a family issue.

- a. Yes
- b. Probably yes
- c. Partly
- d. Probably not
- e. No

18. Was it difficult to answer questions from this questionnaire?

- a. Yes
- b. Probably yes
- c. Partly
- d. Probably not
- e. No

Thank you for your cooperation.

PŘÍLOHA P III: ZÁKLADNÍ ŠKOLA - ZANZIBAR

PŘÍLOHA P IV: DETAILNÍ FOTO TĚŽE ZÁKLADNÍ ŠKOLY

